

Samhällsvetenskapliga fakulteten
Institutionen för globala studier
Examensarbete 15 hp
Humanekologi
Ht -08

Kopplingen mellan tätort och tätortsnära natur – En undersökning i biosfärområde Östra Vätterbranterna

Handledare: Karl Bruckmeier
Författare: Mikaela Bjernhagen

Förord

Kopplingen mellan tätort och tätortnära natur är ett relevant och aktuellt ämne som jag fått möjlighet att reflektera över genom denna undersökning. Det har varit oerhört intressant att sätta sig in i det arbete som pågår i Östra Vätterbranterna och höra olika synvinklar och tankar. De intervjuer jag har genomfört med markägare, myndigheter och andra intressegrupper som är verksamma i området har varit mycket givande. Jag vill framföra ett stort tack för er medverkan i den här undersökningen. Jag vill tacka Simon Jonegård, Skogsstyrelsen i Jönköping, som hjälpte mig att komma igång med arbetet, engagerade mig samt svarade på frågor vid behov.

Jönköping den 25 januari 2008
Mikaela Bjernhagen

Förkortningar

IKHP - IK Hakarpspojarna

MAB - Man and the Biosphere Programme

MAP - Madrid Action Plan

TSOK - Tenhults skid- och orienteringsklubb

UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

WWF - World Wide Fund for Nature

ÖVB - Östra Vätterbranterna

Abstract

The purpose of the essay is to study the relation between the city and its surrounding nature in Östra Vätterbranterna, which is a biosphere candidate to the UNESCO *Man and the Biosphere programme*. Through conservation, development and logistic support the Biosphere reserves aim at a sustainable development. The study focuses on the establishment of a biosphere reserve in Östra Vätterbranterna. Through semi-structured interviews the study tries to examine how people use the surrounding nature, attitudes to this use, and a discussion on the ecological, economical and social values of the nature. An important part of the study has been how to improve the relationship between the inhabitants and the surrounding nature within the biosphere reserve.

The result indicates varied attitudes among the land owners toward Östra Vätterbrantena becoming a biosphere reserve. The information and dialogue have worked quite well. A local engagement is the prerequisite for running the project. People taking a walk is the most common thing people do in the nature. The aims for people taking a walk are airing the dog, the health approach, exercise or amusement. A majority of the land owners experiences a frequent use of their properties. Inhabitants in the three cities in the study have a relatively short distance to the surrounding nature. Being in the nature can lead to an improved health, an increase environmental awareness and a sense of responsibility. There are several adaptations, for example running and skiing tracks in the nature. The municipal planning should consider the nature surrounding the cities. The land owners do not oppose people using their land, as long as they do not do any harm. It is very important to have agreements between land owners, authorities, sports associations, the tourism sector and environmental organisations. There are no major conflicts for the moment in Östra Vätterbranterna but there will always be areas where different groups disagree. It is not easy to ensure the economical, ecological and social values in the nature at same time, but it is desirable. Through the knowledge and cooperation that exist in Östra Vätterbranterna it can be possible to find ways to ensure the economical, ecological and social values of the nature. In the future, biosphere reserves can be an important part of the conservation of nature, but especially as an important model for sustainable development. The conclusions are that a local participation, a good dialogue, a holistic approach, an understanding of different thinking and a sustainable planning are important.

Sammanfattning

I denna undersökning har kopplingen mellan tätort och tätortsnära natur undersökts inom Östra Vätterbranterna (Jönköpings kommun) som är biosfärkandidat inom UNESCO:s *Man and the Biosphere programme*. Biosfärområden syftar till att genom att bevara, utveckla och stödja arbeta mot en hållbar utveckling. Undersökningen har fokuserat på biosfärområdesbildningen i Östra Vätterbranterna samt på användning av tätortsnära natur i de tre störst tätorterna i området. Genom semistrukturerade intervjuer har främst attityder undersökts. En viktig del har varit hur ett biosfärområde skulle kunna förbättra samverkan mellan tätortsnära natur och tätortsbefolkning.

Resultatet visar att det finns en varierande inställning hos markägare till att Östra Vätterbranterna ska bli biosfärområde, och därmed ett varierat engagemang. Information och dialog i Östra Vätterbranterna har fungerat relativt väl. Ett lokalt engagemang är grunden för hela arbetet. Promenader är det vanligaste tätortsbefolkningen använder den tätortsnära naturen till. Vistelsen i naturen kan ha olika syften som rastning av hund, hälsoaspekten, motion eller nöje/intresse. Den tätortsnära naturen används frekvent på majoritetens av de tillfrågade markägarnas egendomar (privata och kommunägda). Många i de tre berörda tätorterna har relativt nära ut i naturen. Vistelse i natur kan leda till en god hälsa, ett ökat miljömedvetande och ansvarstagande. Det finns en hel del anpassningar som t.ex. spår i den tätortsnära naturen. Kommunal planering bör i stor utsträckning ta hänsyn till tätortsnära natur och vara långsiktig. Markägarna i undersökningen har inget emot att människor rör sig på deras mark så länge de inte gör åverkan. Det är mycket viktigt att ta hänsyn och ha avtal mellan markägare och myndigheter, idrottsföreningar, turistbyrå och naturorganisationer vad som gäller för olika verksamheter.

Det finns inga större meningsmotsättningar i Östra Vätterbranterna just nu, men det kommer alltid att finnas områden där olika grupper är oeniga. Det är inte lätt att tillgodose den tätortsnära naturens ekonomiska, ekologiska och sociala värden samtidigt, men det bör eftersträvas. Genom den kunskap och samverkan som finns i området kan man på olika sätt arbeta för att naturens sociala, ekologiska och ekonomiska värden ska tillfredställas på ett gott sätt. Biosfärområden kan fungera som en viktig del i framtidens naturvård, men framförallt som en viktig modell för hållbar utveckling. Mina slutsatser är att det behövs ett lokalt deltagande, en god dialog, ett helhetsperspektiv, en förståelse för olik tänkande och en hållbar planering i den tätortsnära naturen.

Innehållsförteckning

Förord

Förkortningar

Abstract

Sammanfattning

1. INLEDNING.....	7
1.1 Bakgrund och kontext.....	8
<i>1.1.1 The man and the biosphere programme och biosfärområden.....</i>	<i>8</i>
<i>1.1.2 Skillnaden mellan Biosfärområde och andra skydd.....</i>	<i>9</i>
<i>1.1.3. Svenskt naturvårdsarbete och utmaningar för hållbar utveckling.....</i>	<i>11</i>
1.2 Beskrivning av undersökningsområde.....	12
<i>1.2.1 Natur och landskap i Östra Vätterbranterna.....</i>	<i>12</i>
<i>1.2.2 Projekt Östra Vätterbranterna.....</i>	<i>13</i>
<i>1.2.3 Östra Vätterbranterna som biosfärområde.....</i>	<i>14</i>
1.3 Tätortsnära natur.....	15
1.4 Problemformulering.....	16
1.5 Syfte och frågeställningar.....	16
<i>1.5.1 Frågeställningar.....</i>	<i>17</i>
<i>1.5.2 Hypotes.....</i>	<i>17</i>
1.6 Avgränsningar.....	17
2. METOD.....	18
2.1 Metod och urval.....	18
2.2 Material.....	20
3. BEGREPPSRAM.....	21
3.1 Hållbar utveckling.....	21
3.2 Tidigare forskning.....	22
4. RESULTAT.....	24
4.1 Vad är tätortsnära natur?.....	24
4.2 De intervjuade.....	25
4.3 Biosfärområde.....	30
4.4 Tätortsbefolkningen i den tätortsnära naturen.....	33

4.5 Attityder till att marken används.....	35
4.6 Ekologiska, sociala och ekonomiska värden.....	38
4.7 Samverkan mellan stad och natur.....	41
5. ANALYS OCH DISKUSSION.....	43
5.1 Biosfärområde.....	43
5.2 Tätortsbefolkningen i den tätortnära naturen.....	45
5.3 Attityder till att marken används.....	46
5.4 Ekologiska, sociala och ekonomiska värden.....	47
5.5 Samverkan mellan stad och natur.....	48
5.6 Global hållbar utveckling.....	49
6. SLUTSATSER.....	50
6.1 Hypotesen.....	50
6.2 Slutsatser	51
6.3 Vidare forskning.....	52

REFERENSER

Bilaga 1: Intervjuguider

Bilaga 2: Karta tätortsnära natur Östra Vätterbranterna

1. INLEDNING

Mycket tyder på att det är urbaniseringen som sätter den huvudsakliga pressen på jordens ekosystem. När städerna breder ut sig och mark på olika sätt exploateras sätts ekosystemtjänsterna under hårt tryck. I många fall blir natur- och grönområden i anslutning till städerna allt mindre. (Boverket 2007) Det kan leda till att arter får mindre livsutrymme och att ekosystemen sätts ur balans. Exploatering av tätortsnära natur kan vara ett hot mot ekosystemen och biologisk mångfald, men också mot naturens sociala värden. Forskning visar att tätortsnära natur är av stor betydelse för människors hälsa psyksikt såväl som fysiskt. (Jönköpings kommun 2002, Grahn & Stigsdotter 2003) Vilket innebär att städernas invånare är i stort behov av den tätortsnära naturen för rekreationsaktiviteter som friluftsliv, motion, lek, undervisning och återhämtning. Städer runt om i världen beräknas att fortsätta att växa i ett snabbt tempo. (UNESCO 2008). En utmaning är att den mänskliga påverkan på naturen inte blir större än att ekosystemen tål. Biosfären är alla jordens ekosystem tillsammans, där de är sammankopplade genom naturens kretslopp i ett enda stort ekosystem. (Wright 2005). Detta innebär att om framtida generationer ska ha samma tillgång till naturens tjänster och varor som vi har i dag behöver vi tänka på hur vi kan nyttja och bevara ekosystemen på ett långsiktigt sätt där naturens bärkraft inte överskrids. Ungefär 85 % av Sveriges befolkning bor i städer och i tätorter. (Rydberg & Aronsson 2004) På många håll har grön- och naturområden setts som exploateringsobjekt. I Jönköpings kommuns Grönstrukturplan kan man läsa ”*Det är dock ingen självklarhet att grönstrukturen tas tillvara i samhällsplaneringen. Under den senaste 50-årsperioden, då våra tätorter expanderat kraftigt, har grönområden ofta betraktats som reservmark för andra intressen, t.ex. bostäder, industrier och vägar*”. (Jönköpings kommun 2004).

Östra Vätterbranterna är ett område i Jönköpings kommun med många småskaliga brukare och höga natur-, kultur- och estetiska värden. Länsstyrelsen i Jönköpings län och Skogsstyrelsen distrikt Jönköping bedriver tillsammans med representanter från privata, ideella och offentliga organisationer sedan ungefär tio år tillbaka utvecklings- och bevarandearbete i området, benämnt projekt Östra Vätterbranterna. Visionen de inblandade aktörerna har i området är ”*Genom en aktiv samverkan skapa en livskraftig landsbygd, ett hållbart ekosystem och ett attraktivt landskap för brukare, boende och besökare.*” (Jonégård 2008 s.4) Olika hållbarhetsmodeller studerades av aktörerna i projekt Östra Vätterbranterna för att finna ett verktyg för att uppnå visionen (t.ex. Model Forest och Biosfärområde). De fann att biosfärområde var den typ som passade bäst in på det som hittills bedrivits i Östra Vätterbranterna och vad som eftersträvas i framtiden. Östra Vätterbranterna antogs i november

2008 som biosfärkandidat inom UNESCO:s *Man and the Biosphere Programme* (MAB), där biosfärområden är det främsta verktyget. Biosfärområden är internationella modellområden där integrationen mellan människa och miljö står i centrum. Biosfärområden syftar till att på lokal nivå uppnå en hållbar utveckling. På *3rd World Congress of Biosphere reserves* (UNESCO 2008) antogs *Madrid Action Plan* (MAP). Dokumentet anger klimatförändringar, ekosystemtjänster och urbana frågor som extra viktiga och angelägna utmaningar att fokusera på i det lokala biosfärarbetet. Denna uppsats vill fokusera på en del av det som kan benämnas urbana frågor. Förhållandet mellan tätort och tätortsnära natur är viktigt i denna utmaning. I området som har antagits som biosfärkandidat är de tre största tätorterna Gränna, Huskvarna och Tenhult. I anslutning till dessa finns betydelsefull tätortsnära natur. Är det möjligt att människors intressen blir tillgodosedda samtidigt som natur- och kulturlandskapet nyttjas och brukas på ett hållbart sätt?

1.1 Bakgrund och kontext

1.1.1 *The man and the biosphere programme och biosfärområden*

UNESCO:s MAB-program bildades 1970 och syftar till att åstadkomma en god relation mellan människor och natur- och kulturmiljön för att uppnå en hållbar utveckling. Biosfärområden är det huvudsakliga verktyget i arbetet. Samverkan mellan myndigheter, lokala aktörer och forskare från olika intresseområden är utgångspunkten i arbetet. Samarbetet uppmuntras att gå över administrativa gränser och biosfärområden kan fungera som ett viktigt verktyg i konfliktlösning såsom miljöövervakning. I Sverige finns sedan år 2000 Svenska MAB-kommittén som utnämner områden till biosfärkandidater. Svenska Programkommittén beslutade att Östra Vätterbranten kunde antas som biosfärkandidat den 21 november 2008. Varje biosfärområde har minst en koordinator som samordnar aktörer och aktiviteter i området. Samt ser till att funktioner och riktlinjer efterföljs. Idag finns det 531 biosfärområden i över 100 länder. (<http://www.unesco.org/mab/>). I Sverige finns det idag två biosfärområden: Torne träsk och Kristianstad vattenrike. Utöver Östra Vätterbranterna finns det tre till biosfärkandidater: Nedre Dalälven, Vänerskärgården med Kinnekulle samt Blekinge Arkipelag.

Biosfärområden är landskapsområden som kan innehålla både land- och vattenmiljöer. De ska bestå av tre funktioner och tre geografiska zoner. Funktionerna är bevarande (av landskap, ekosystem, arter och gener), utveckling (som är ekonomiskt, ekologiskt, socialt och kulturellt hållbart) och stödjande (av forskning, utbildning, kunskapsutbyte och miljöövervakning). Hur funktionerna appliceras lokalt är anpassat efter behoven inom varje biosfärområde. Inom varje biosfärområde ska en zoneringsplan tas fram för att

bevarande av biologisk mångfald ska garanteras. Den ska bestå av kärnområden, buffertzoner och utvecklingsområden. Kärnområdena syftar till att bevara arter och biotoper genom skyddade områden t.ex. naturreservat eller nationalpark. I buffertzonen ska verksamheter och resursutnyttjande vara förenbart med det skydd som finns i kärnområdena. Buffertzonen ska se till att den mänskliga påverkan blir så liten som möjligt i kärnområdet. I utvecklingsområdet ska en hållbar ekonomisk och social utveckling ske. (UNESCO 2008)

The Seville Strategy for Biosphere Reserves (UNESCO 1995), *The Statutory Framework of the World Network of Biosphere Reserves* (UNESCO 1995) och *Madrid Action Plan* (MAP) (UNESCO 2008) visar riktlinjerna inom arbetet med biosfärområden. I och med *The Seville Strategy for Biosphere Reserves* och *The Statutory Framework of the World Network of Biosphere Reserves* i mars 1995 reviderades konceptet med biosfärområden. 2008 skedde ytterligare en revision av riktlinjerna och *Madrid Action Plan* togs fram. De moderna biosfärområdena har i viss omfattning andra syften än de första (som var mer inriktade på bevarande), nu finns ett tydligare fokus på hållbar utveckling. *The Statutory Framework of the world network of biosphere reserves* beskriver definition, funktioner, kriterier, styrning, deltagande i nätverket m.m. Medan *The Seville Strategy for Biosphere Reserves* anger konkreta mål och rekommenderade utförande på internationell, nationell och lokal nivå. Målen handlar om att använda biosfärområden som ett redskap för att bevara biologisk och kulturell diversitet, som modeller för hållbart markutnyttjande och för forskning och utbildning. Genom dokumentet uppmärksammas fragmenterade habitat, hotade ekosystem och sårbara miljöer. *Madrid Action Plan* bygger på *The Seville Strategy for Biosphere Reserves* och vill se en effektiv implementering av den samtidigt som nya utmaningar och mål presenteras. *Madrid Action Plan* består av 31 mål och 65 aktioner. Alla ska inte tas upp här men bland mycket betonas en genomtänkt zoneringsplan, ett ökat och gott samarbete mellan olika områden t.ex. lokalbefolkning, privat sektor och myndigheter, fungerade MAB kommittéer i varje land, deltagande, kommunikation, utvärdering, samt forskning och kapacitetsutveckling.

1.1.2 Skillnaden mellan Biosfärområde och andra skydd

Det är ungefär 10 % av Sveriges yta som är skyddad natur. (Naturvårdsverket 2005 s.28) Att bevara den biologiska mångfalden är den främsta anledningen till skyddet. Det kan också grunda sig på att värna om rekreation och friluftsliv. Att återställa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för hotade arter är en annan anledning. Olika typer av skydd som finns i Sverige är nationalpark, naturreservat, kulturresevat, biotopskyddsområde, naturminne, djur- och växtskyddsområde, strandskyddsområde, miljöskyddsområde och vattenskyddsområde. Det är

Miljöbalken som reglerar skyddet. Dessutom finns det riksintressen för olika områden t.ex. för naturvård eller friluftsliv. Det finns också Natura 2000-områden, som är ett europeiskt nätverk för skyddsvärda områden. Det finns cirka 4000 Natura-2000 områden, 28 nationalparker och cirka 3 100 naturreservat i Sverige. Ungefär en tredjedel av Sveriges yta beräknas vara riksintressen för naturvård eller friluftsliv, d.v.s. speciellt värdefulla och intressanta marker. (<http://www.naturvardsverket.se/sv/Arbete-med-naturvard/Detta-ar-naturvard/Nationalparker-och-andra-satt-att-skydda-natur/>)

Biosfärområden är i sig inte ett reglerat skydd, utan har som uppgift att skapa ett långsiktigt bevarande och brukande som går ihop med Konventionen för biologisk mångfald. Biosfärområden inkluderar människan, vilket man kan säga att de andra skydden inte gör. Varje biosfärområde arbetar fram hur man ska jobba och anpassa området så det passar de lokala behoven. De ger möjligheter för olika organisationer, företag och myndigheter att samarbeta och engagera sig lokalt. Biosfärområdet bildar inte några nya restriktioner utan är ett komplement till de områdesskydd t.ex. naturreservat som finns. Inom varje biosfärområde ska dock de tre zoneringsarna finnas representerade, vilket kan innebära att nya områdesskydd arbetas fram i processen för att utveckla ett kärnområde. I Östra Vätterbranterna har man identifierat naturreservat som det bästa sättet att på längre sikt bevara natur och livsmiljöer för arter. (http://www.lansstyrelsen.se/jonkoping/amnen/Naturvard/Skyddad_natur/Ostra_vatterbranterna/) Biosfärområden handlar inte enbart om naturvård, om att bevara och skydda, utan lika mycket om ekonomisk och social utveckling samt om att på olika sätt inhämta kunskap. Med andra ord är de tre funktionerna: bevara, utveckla och stödja är lika viktiga. Biosfärområden kan därför fungera som ett viktigt inslag i svensk naturvård i framtiden där samhället strävar efter en hållbar utveckling.

Det är nämnvärt att synen på de ”traditionella” skydden håller på att ändras och mer inkludera människan. I Naturvårdsverkets skrift *Skyddad natur- en motor för regional utveckling* (2005) tas flera punkter upp där skötseln av skyddade områden skulle kunna förbättras för att uppnå en hållbar utveckling lokalt och regionalt. Bland annat förbättra skyltning, göra områdena mer lättillgängliga för bland annat naturturism och friluftsliv, sprida information, ha guidningar, förnya de ofta gamla skötselplanerna och ta reda på vad folk vill ha (lokal delaktighet). Särskilt i de tätortnära reservaten bör skötseln enligt skriften anpassas mer till friluftsliv och rekreation. På många håll är det en bristande samverkan mellan t.ex. olika myndigheter, näringslivet och turism vilket blir en begränsning i arbetet. Inom områdesskydd har det tidigare främst handlat om att bevara och skydda, men idag finns det en större öppenhet än tidigare för att utnyttja skyddade områden för lokal och regional utveckling. (Naturvårdsverket 2005)

Biosfärområden är relativt nytt inom svensk naturvård. Klas Sandell, Karlstad Universitet, resonerar angående det traditionella områdesskyddets roll i framtiden. Han menar att reservat har varit viktiga för naturskydd och naturturism. Men frågar sig om det är nya områden som biosfärområden som är framtidens naturvård. Tidigare var även biosfärområden mer inriktade på naturskydd, medan idag har de har en mer anknytning till människan. Han tror att biosfärområden har en stor potential inför framtiden, men menar också ”*även om biosfärområdets landskapsförvaltning kan vara viktiga som förebilder för hållbar utveckling så är det förstås inte en rimlig ambition att allt landskap successivt skall bli indefinierade i något biosfärområde. Däremot kanske det kan vara värt att fundera på om biosfärområdesstrategin kan bli ett viktigare inslag i t.ex. Sveriges framtida reservats-, naturturism- och naturvårdsplanering (i direkt form eller i överförd bemärkelse)*”. (Sandell 2002 s.17)

1.1.3. Svenskt naturvårdsarbete och utmaningar för hållbar utveckling

I Sverige är hållbar utveckling det övergripande målet för regeringens politik. Där hållbar utveckling syftar till ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensioner balanseras. Ett förhållningssätt bör råda där det finns ett långsiktigt tänkande och en helhetssyn av samhällets behov. Där naturresurser nyttjas men inte utnyttjas, och där olika aktörer som regering, myndigheter, företag och ideella föreningar samverkar och inte motverkare varandra på både regional, nationell och global nivå. Sverige kan vinna på att vara ett framstående land inom hållbar utveckling. (Regeringen 2005/06:126) Det finns två sidor av naturvården, dels att ekosystemen ska fungera och dels att se till att det finns möjlighet till friluftsliv och naturupplevelser. I skrivelsen *En samlad naturvårdspolitik* som gavs ut av den förra regeringen, betonas att naturvården i hög utsträckning berör de tre områdena inom hållbar utveckling. Naturvårdens främsta motiv ska vara att arbeta mot en hållbar utveckling. (Regeringen 2001/02:173) *En samlad naturvårdspolitik* berör de sociala aspekterna som friluftsliv och hälsoaspekten mer än vad som tidigare har gjorts inom naturvården. Skriften betonar en förstärkt lokal förankring och deltagande i naturvården, mer samarbete och kunskapsutbyte mellan olika myndigheter och att naturvårdsarbetet bör integreras i fler verksamheter då naturvården ses som en del av samhällsutvecklingen. Vilket skulle kunna leda till att människor mer förstår att deras sätt att leva påverkar naturen, och hur vi är beroende av ekosystemtjänsterna. Det har blivit svårare att definiera vad som ingår i naturvården. Skriften betonar att den tätortnära naturen måste uppmärksammas där områden måste avsättas för friluftsliv och biologisk mångfald och inte enbart för exploatering och bebyggelse. (Regeringen 2001/02:173) *Värna, vårda, visa* är ett program som Naturvårdsverket har arbetat fram för att

förtydliga det som står om skyddade områden i *En samlad naturvårdspolitik*. Programmet gäller till 2015 och syftet är att uppnå bättre förvaltning och nyttjande av skyddade områden. Det handlar även här mycket om lokal delaktighet, skötselplaner och bevarandeplaner. I skriften betonas också friluftsliv och mycket information om skyddade områden. (Naturvårdsverket okt 2004)

För att uppnå en miljö som är hållbar på lång sikt har Sverige sexton miljö kvalitetsmål med syfte att de stora miljöproblemen ska lösas till år 2020 och att framtida generationer ska ha tillgång till frisk luft, god hälsa och naturupplevelser. (www.miljomal.se) Tyvärr är det många mål som inte kommer att nås till 2020. Jönköpings län berörs av 14 av dem (Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft, Bara naturlig försurning, Skyddade ozonskikt, Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag, Myllrande våtmarker, Giftfri miljö, Säker strålmiljö, Grundvatten av god kvalitet, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, God bebyggd miljö, Ett rikt växt- och djurliv.) Det är enbart ett av dessa man beräknar nå i tid medan åtta av målen anses vara mycket svåra eller rent av omöjliga att nå i tid. De övriga fem kan nås om man lägger till åtgärder. (Westerlund & Lindström 2007:07) Flera av miljö kvalitetsmålen berör de frågor som behandlas i denna undersökning. Arbetet med biosfärområden berör några mål lite extra: Ett rikt odlingslandskap, levande skogar, god bebyggd miljö, ett rikt växt och djurliv och levande sjöar och vattendrag. Tätortsnära natur berörs i målet om en god bebyggd miljö. (www.miljomal.se) God bebyggd miljö innebär att alla kvinnor, män och barn i länet ska ha möjlighet till ett bra liv. Det handlar bland annat om närhet till natur- och grönområden för lek, rörelse, avkoppling och odling. Det nationella målet lyder: *”Städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden skall tas till vara på och utvecklas. Byggnader och anläggningar skall lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktig god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas”*. (Westerlund & Lindström 2007:07 s.33)

1.2 Beskrivning av undersökningsområde

1.2.1 Natur och landskap i Östra Vätterbranterna

Det område som har identifierats som Östra Vätterbranterna (ÖVB) är ett 43 000 hektar stort område från Tenhult i söder längs en förkastningsbrant på den östra sidan av Vättern upp till Östgötagränsen. Öster ut avgränsas området av en parallell förkastningsbrant. Hela området ligger i Jönköpings kommun. Det är ett varierande landskap med lövrika branter, raviner, ädellövskogar, slätter- och betesmarker, brynmiljöer, åkrar, sjöstränder och

hällmarkstallskogar. Naturen är så varierande på grund av topografin och klimatet runt Vättern men också beroende på hur marken har brukats i historien. De biologiska värdena som finns i anslutning till tätorterna Huskvarna, Gränna och Tenhult är höga. Det kuperade landskapet leder till att området har estetiskt värde. ÖVB har en stor biologisk mångfald och 231 rödlistade arter. (Jönköpings kommun 2008) Det finns 17 naturreservat Bondbergets naturreservat ligger delvis inom Östra Vätterbranterna, dessutom planeras 16 nya reservat eller utvidgningar. Det finns 26 stycken Natura 2000-områden. (Jonegård 2008) Inventeringar har gjorts av myndigheterna och av Gränna skogsgrupp (Ideell naturorganisation som är en fristående grupp av Svenska Naturskyddsföreningen) och har sammanställts i *Östra Vätterbranternas naturvärden - arter, miljöer och dellandskap*. (Jonason 2004:35) Bland annat har omfattande nyckelbiotopsinventeringar gjorts och cirka 1400 nyckelbiotoper noterats i skogen och i odlingslandskapet. En jätteträdsinventering visar att det finns över 700 jätteträd i ÖVB. Jätteträd är de ekar som har en stamdiameter på över en meter och övriga trädslag med över 80 cm i diameter. (Jönköpings kommun 2008) Östra Vätterbranterna har delats in i dellandskap dit det främsta naturvårdsarbetet i området koncentreras. Utifrån dellandskapen har olika mål och åtgärder tagits fram. Hamling är en gammal brukningstradition som lever kvar i bygden. ”Ett hamlat träd är ett träd som kontinuerligt skattades på löv för foder till djuren. De hamlade träden blir på så sätt äldre, artrikare och bärare av en tusenårig traditionsyttring”. (Jonegård 2008 not s.19) På hamlingsträden såväl på jätteträden finns många hotade och ovanliga arter. Traditionella och lokala kunskaper och brukningssätt lever bland många markägare kvar. Över 1000 fastigheter finns i området och många brukare är småskaliga. (Jonegård 2008)

1.2.2 Projekt Östra Vätterbranterna

Projekt Östra Vätterbranterna startade 1998 på initiativ från Länsstyrelsen. Projektet grundade sig på de höga biologiska värdena, men också på att det fanns en hel del konflikter i området mellan markägare och ideell naturvård. Det var dåligt samarbete mellan olika myndigheter och inte så god relation till markägarna. (Jonasson 2004:34) En projektgrupp med representanter från Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, Jönköpings kommun, LRF, Södra, Gränna skogsgrupp och WWF bildades. Sedan dess har en aktiv samverkan mellan olika aktörer eftersträövats. Det har lett till ett ökat samarbete mellan myndigheterna och de olika intresseorganisationerna. Det har också funnits en referensgrupp där markägare från bygden funnits med. I projektet har material sammanställts och verktyg för samarbete har hittats. Först handlade det mycket om kunskapsuppbyggnad medan de sista åren har det handlat om att använda kunskapen. (Jonegård

2008) En viktig del har varit att nå ut med kunskap om Östra Vätterbranterna på olika sätt genom skogs dagar, exkursioner och artiklar.

1.2.3 Östra Vätterbranterna som biosfärområde

Som nämnt sökte man nya former för att fortsätta arbetet i Östra Vätterbranterna och fann att biosfärområde stämde bra överens med det man ville i området (se visionen). Kommunfullmäktige i Jönköpings kommun beslutade 30 oktober 2008 att arbetet med biosfärområdet Östra Vätterbranterna ska fortgå. Svenska MAB-kommittén tog beslut den 21 november 2008 att Östra Vätterbranterna får kandidatstatus. Nu är de inblandades förhoppning att området ska antas som biosfärområde. Nu väntar först tre år som biosfärkandidat innan det kan utnämnas till biosfärområde. Ansökan till UNESCO ska skrivas under den tiden. Att det finns ett lokalt engagemang är grundläggande för att Östra Vätterbranterna ska kunna fungera som ett biosfärområde. Urvalskriterierna för att antas som biosfärkandidat grundar sig bland annat på mångfald, lokalt engagemang, kunskap och erfarenhet (t.ex. stödja lokal kunskap och förvaltning som är kopplat till hållbart nyttjande) och området ska vara så stort så det inte blir några problem att uppfylla de tre funktionerna. (Jonegård 2008) Svenska MAB kommittén anser att ÖVB mer eller mindre redan har dessa egenskaper.

Det område som blivit antagen som biosfärkandidat omfattar ett större område än det som man tidigare har pratat om i projekt Östra Vätterbranterna. Området är 93 000 ha och har 10 socknar. En del av Vättern är med likaså Visingsö. Några andra förändringar har gjorts bland annat går det längre ner i söder nedanför Tenhult. Ytterligare utvidgningar diskuteras inför ansökan till UNESCO, bland annat diskuteras om Jönköpings stad ska finnas med i biosfärområdet och om biosfärområdet ska fortsätta norr ut längs Vättern in i Östergötland. En zoneringsplan håller också på att tas fram. Nya naturreservat håller på att bildas och dessa ska fungera som kärnområde. Naturreservaten kommer att bilda ett smalsträckt område längs med förkastningsbranten. (Jonegård 2008) En del förändringar i organisationen har gjorts. Den tidigare referensgruppen kallas nu ÖVB-forum där idéer tas fram m.m. Projektgruppen nämns numera som Arbetsgruppen och där sker samordning av arbetet, samverkan, kunskapsutbyte. Det finns också en styrgrupp som tar beslut om övergripande frågor som ekonomi och organisation. En svaghet med biosfärområdet är att det inte finns någon given ekonomisk finansiering. UNESCO bidrar inte till enskilda biosfärområden. (Författarens kommentar: Det kan i och för sig vara en styrka också, man blir mer stabil och leder till ett mer lokalt förankrat). Just nu får området finansiering från Naturvårdsverket under tre år. (2)

Aktiviteter och verksamheter inom de tre funktionerna bevara, utveckla och stödja är grundläggande för biosfärområden. Där markägare med olika värdefulla marker (biologiskt, socialt eller kulturellt) kan finnas med eller andra entreprenörer i bygden. Man vill starta utvecklingsprojekt med natur- och kulturturism, naturguidningar, förnyelsebar energi, småskalig trädförädling, lokalproducerade varor och ett lokalt varumärke (t.ex. utveckla en saluhall där markägare och entreprenörer kan sälja lokalproducerade varor samt för marknadsföring av området). Kulturmiljövårdande skötsel är ett annat exempel på verksamheter. Stödjadelen handlar om att sprida kunskap och om samarbete med olika universitet. Demonstrationsområden håller på att byggas upp där olika målgrupper är forskare, turister, skolklasser och kurser. Redan befintliga aktiviteter inom stödjadelen är ekobussen (naturskola), naturguidningar och Skogens dag. Turism är en viktig del i området, och upplevelseturism har stora möjligheter inom biosfärområdet, t.ex. där man lär sig nya saker och äter lokalproducerad mat.

1.3 Tätortsnära natur

Med tätortsnära natur avser jag skog, betesmark, övriga grönområden, sjöar och vattendrag, där man kan tänka sig att befolkningen utför aktiviteter. I den tätortsnära naturen finns natur-, kulturella, sociala och produktionsvärden. I den tätortsnära naturen i Jönköpings kommun finns, som inne i många tätorter, höga biologiska värden. Arter som klöversnärja, reliktböck och korallticka har minskat på grund av hårt jord- och skogsbruk men finns kvar inne i städerna i parker t.ex. på ädellövträd (Jönköpings kommun 2008) Sverige har en rik tillgång på skog om man jämför med många andra länder och genom Allemansrätten kan vi röra oss i naturen. Dessutom ligger ofta naturen nära bostäder vilket gör att det är lätt att ta sig ut i naturen. (Skogsstyrelsen 2001) I Sverige är människor vana att använda naturen för bär- och svampplockning, fiske, friluftsliv och rekreation (Silvander 2003). Det största hotet mot den tätortsnära naturen är exploatering av naturområden och okunskap om de höga biologiska värdena som finns nära bebyggelsen. En stor utmaning är att klara att utveckla samhället samtidigt som viktig natur för människa och ekosystem inte byggs bort. (Jönköpings kommun 2008) Därför behöver de sociala värdena säkras i den tätortsnära naturen. Tätortsnära natur är en viktig politisk fråga då majoriteten av Sveriges befolkning bor i tätorter eller städer. Hur den tätortsnära naturen används och sköts är en kommunal planeringsfråga. Planering i den tätortsnära naturen ska leda till att de biologiska värdena gynnas men också att forma miljöer som befolkningen vill använda. Det kan handla om att på olika sätt underlätta för användningen genom t.ex. stigar, information, anläggningar och röjning. (Rydberg & Aronsson 2004)

Anpassningar för handikappade och för barnlek är exempel på viktiga aspekter. Planeringen måste ske efter de historiska och geologiska förutsättningarna på platsen. Kunskap och dialog är grundläggande för en god planering. Hela tiden måste olika intressen och möjligheter övervägas.

1.4 Problemformulering

I den här uppsatsen undersöks kopplingen mellan tätorten och den tätortsnära naturen i Östra Vätterbranten samt attityder till användningen av den tätortsnära naturen. Problemet är att genom växande städer hotas den tätortsnära naturen, och det kan få konsekvenser för såväl människa som ekosystem. Den här undersökningen vill se om biosfärområdesbildningen i Östra Vätterbranterna kan leda till att tätortsnära natur blir en viktig fråga och att den tätortsnära naturen bevaras och nyttjas på ett sådant sätt att brukarnas intressen, ekosystemen och naturens sociala värden tillgodoses på ett bra sätt. Samt undersöka om och hur en biosfärområdesutnämning kan bidra till en samverkan och förståelse mellan stad och omgivande natur och i längden bidra till en hållbar utveckling. Undersökningen har utförts på lokal nivå men ramats in i biosfärområdeskontexten. Det är en tvärvetenskaplig undersökning där olika aspekter finns med. Forskningsområdet har en inomvetenskaplig relevans inom humanekologi, där människan är beroende av naturen för att långsiktigt bevara ekosystemtjänsterna för att uppnå ett hållbart samhälle. Samtidigt har det en samhällig betydelse i strävandet efter en global hållbar utveckling. Där biosfärområden kan spela roll eftersom de finns i ett internationellt nätverk *The World Network of Biosphere Reserves* där de syftar till en lokal hållbar utveckling.

1.5 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka kopplingen mellan tätort och tätortsnära natur i ett biosfärområde. För att ha utgångspunkt för detta har kunskaper och attityder till biosfärområde undersökts samt möjligheter och begränsningar med ett biosfärområde. Vidare för att kunna beskriva kopplingen syftar undersökningen till att redogöra för hur den tätortsnära naturen används av invånarna i utvalda tätorter i Östra Vätterbranterna samt kartlägga vilka attityder olika intresseområden har till att boende, och även besökare, använder den tätortsnära naturen. Syftet är också att ta reda på om det verkar finnas några meningsmotsättningar mellan den tätortsnära naturens sociala, produktiva och ekologiska värden. Samt undersöka om och hur en biosfärområdesutnämning kan bidra till en samverkan och förståelse mellan stad och omgivande natur.

1.5.1 Frågeställningar:

- Hur ser kunskapen om biosfärområde Östra Vätterbranten ut och vilka attityder finns hos olika intresseområden till bildandet?
- Vilka begränsningar och möjligheter finns det med bildandet av ett biosfärområde i Östra Vätterbranterna?
- Hur används den tätortsnära naturen i Tenhult, Huskvarna och Gränna av invånarna?
- Hur ser markägare på att deras mark används av tätorternas invånare?
- Hur ser olika myndigheter och intresseorganisationer på användningen av den tätortsnära naturen?
- Finns det motsättningar mellan den tätortsnära naturens sociala, ekologiska och ekonomiska värden?
- Vilka är de främsta utmaningarna för en samverkan mellan stad och tätortsnära natur i Östra Vätterbranterna i framtiden?
- Hur skulle ett biosfärområde kunna förbättra samverkan mellan tätortsnära natur och tätortsbefolkning?

1.5.2 Hypotes

Min hypotes är att bildandet av biosfärområde Östra Vätterbranterna har förutsättningar att leda till bättre förhållanden mellan stadsbefolkningen och den omgivande naturen i de berörda tätorterna. Biosfärområden syftar till att arbeta mot hållbar utveckling och i det arbetet är den tätortsnära naturen viktig eftersom den är lättillgänglig för människan, där verkar många brukare och samtidigt finns det ofta höga biologiska värden. Inom biosfärområden bör olika aktörer samarbeta och det bör vara ett lokalt engagemang för utveckling och bevarande. Ett samarbete mellan olika aktörer finns redan i Östra Vätterbranterna. Att myndigheter, markägare och intresseorganisationer redan samverkar i många frågor skulle kunna leda till att de även kan ha tätortsnära natur som en viktig samarbetsfråga.

1.6 Avgränsningar

Jag har valt att fokusera på staden i förhållande till naturen och inte på de andra två utmaningarna i *Madrid Action Plan* som rör ekosystemtjänster och klimatförändringar. Jag har valt att koncentrera mig på hur stadsbefolkningen använder den tätortsnära naturen och inte hur landsbygdsbefolkningen använder stadens tjänster. Fokus ligger på tätortsnära natur som endast är en liten del av det som kan identifieras som urbana utmaningar i förhållandet mellan människan och miljön. Kopplingen mellan tätort och tätortsnära natur innebär i detta

sammanhang om den tätortsnära naturen bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt. Undersökningen syftar också till att höra olika intresseområdens attityder till tätortsnära natur och till biosfärområdesbildningen. Undersökningen har skett i ett visst begränsat geografiskt område. Samtidigt är området, om det blir biosfärområde, kopplat till ett globalt nätverk. Att undersökningen genomfördes i Östra Vätterbranterna och inte i annat biosfärområde/kandidat beror på att de i Östra Vätterbranterna är inne i en spännande process där arbetet med biosfärområdet ska läggas upp efter riktlinjerna på den grund man tidigare hade. Från de myndigheter och organisationerna som är inblandade finns önskan om undersökningar och forskning i Östra Vätterbranterna för att kunna få kunskap och perspektiv. Jag har avgränsat mig till att arbeta i tre av tio socknar i Östra Vätterbranterna där de tre största samhällena Tenhult, Huskvarna och Gränna finns. Denna avgränsning har jag gjort eftersom de nämnda tätorterna är mest intressanta i ett urbant perspektiv, med tanke på storlek. Jag har valt att göra synkrona studier eftersom det finns stora begränsningar i tid och kostnader för att kunna göra undersökningen under en längre period.

2. METOD

2.1 Metod och urval

Undersökningen har skett genom kvalitativa intervjuer av nyckelpersoner inom olika intresseområden. Läsning av tidigare publikationer har också varit till hjälp i bakgrundskapitlet såväl som i resultatsammanställning och analysering. För att kunna besvara frågeställningarna har 14 semistrukturerade intervjuer genomförts med markägare, representanter från myndigheter och från övriga intresseområden. I texten hänvisar jag till intervjuerna genom att i parantes ange ett tilldelat nummer som finns i referenslistan. Fem privata markägare till tätortsnära fastigheter nära tätorterna Gränna, Tenhult och Huskvarna har gett sina perspektiv och tankar. Dessutom är två av de övriga respondenterna också markägare inom ÖVB, även om det inte är till tätortsnära natur. En av markägarna bor inte på fastigheten, utan på annat håll. En av markägarna är en naturförening. Representanter från de tre myndigheter (Länsstyrelsen, Skogsstyrelsen och Jönköpings kommun) som är aktiva inom Östra Vätterbranterna har intervjuats, där aspekter som bland annat naturvård, skogsskötsel och stadsplanering har berörts. Den största markägaren och förvaltaren till tätortsnära natur i de tre tätorterna är Jönköpings kommun. För att bredda perspektiven har också intervjuer genomförts med olika intresseområden; naturorganisationer (Gränna skogsgrupp och WWF), företrädare för turistbyråerna i Jönköpings kommun, representanter för idrottsföreningarna (Tenhults skid- och orienteringsklubb, IK Hakarpspojarna) samt organisationer för de som äger eller brukar mark

och skog (LRF och Södra). Tre markägare som tillfrågades om intervju valde att inte medverka. Beror det på en negativ inställning till projektet? Eller att en okänd ringde och frågade om intervju? Så kan vara fallet, men jag fick känslan att i åtminstone två av tre fall berodde på tidsbrist hos markägarna då det handlade om lite större brukare.

Urvalet av respondenter har skett genom icke slumpmässigt urval. Genom Skogsstyrelsens databas kartlades vilka markägare som finns runt tätorterna. De utvalda markägarna är av intresse för undersökningen med tanke på bland annat läge i förhållande till tätorten, typ av verksamhet, antal hektar skog och betesmark. Från myndigheter och övriga intresseområden valdes nyckelpersoner som på olika sätt är inblandade i biosfärområdesarbetet eller som finns i en verksamhet i den tätortsnära naturen. Antalet intervjuer begränsades av tidsramen men någon representant från relevanta analysenheter har intervjuats.

Kvalitativa semistrukturerade intervjuer valdes utifrån att de kan ge en god kommunikation med respondenterna, ge oväntad information och följdfrågor kan ställas. En kvantitativ undersökning hade i detta fall inte gett lika ingående information. Man kan tänka sig att en anonym enkät hade gett mer ärliga svar och eventuellt mer kritik. Jag tror dock inte att det i detta fall hade lett till trovärdigare svar. Känslan är att de intervjuade står för sina åsikter och tankar, samtliga framför positiva och negativa attityder till de olika frågeställningarna. Därför finns ingen anledning att tro att den information som getts i intervjuerna inte skulle vara trovärdig. Det är dock viktigt att tänka på att de intervjuade ser på frågorna på ett visst sätt utifrån sina intressen.

Nio av intervjuerna har varit telefonintervjuer, beroende på att det var den mest praktiska lösningen för intervjuare och respondent. Samtliga intervjuer har spelats in för att kunna gå tillbaka och lyssna. Intervjuerna utgick ifrån intervjuguider som berörde olika teman för att kunna svara på frågeställningarna. Temana var: *Bakgrund, Biosfärområde, Tätortsbefolkningen i den tätortsnära naturen, Attityder till att marken används och Ekologiska, ekonomiska och ekonomiska värden*. En avslutande fråga ställdes angående vilka de främsta utmaningarna för en god samverkan mellan tätortsnära natur i framtiden är. Flera av frågorna har ställts till samtliga respondenter medan andra frågor har varit mer specificerade till en viss intressegrupp. Anpassade intervjufrågor för varje intresseområde under de olika temana var nödvändigt för att få fram mer detaljerade information om de områden som de är verksamma och specificerade inom. (T.ex. till turistbyrån ställdes frågor om biosfärområden i förhållande till turism i den tätortsnära naturen, medan Jönköpings kommun fick frågor mer inriktade på planering och förvaltning, medan markägarna fick frågor angående attityder till att människor på olika sätt rör sig på deras mark.) Se exempel på intervjuguider i bilaga 1.

Intervjuerna har beroende på respondentens engagemang, lust att svara på frågorna och vetskap om de berörda frågorna hållit på mellan ca 10 minuter och ca 60 min. De intervjuade har varit mer eller mindre engagerade och informerade om biosfärområdesbildningen och den tätortsnära naturen. Känslan var att de olika respondenterna tidigare hade tänkt olika mycket på de frågorna som ställdes. Detta kan ha fått konsekvenser för resultatet då några av de intervjuades tankar och åsikter i större omfattning kommer fram. Att vissa intervjuer genomfördes på telefon och andra i verkligheten kan ha haft en viss inverkan på resultatet, då kroppsspråk, inställningar m.m. visar sig mer i verkligheten. Hur frågorna formulerades övervägdes noggrant, då det är lätt att både frågorna och analyseringen blir färgade av intervjuarens förståelse. (Esaiasson m.fl., 2007 s.301) Det innebär att sammanställning och resultat inte är helt objektiv då författarens tolkningar spelar in. Medvetenheten om detta har funnits i sammanställningen och där har inspelningen av intervjuerna varit till hjälp för att gå tillbaka och lyssna vad som verkligen angavs.

Analysering av resultatassammanställning har syftat till att finna svartendenser och försöka tolka dessa. Med andra ord att försöka se mönster och samband. Matriser har varit till hjälp i analyseringsarbetet för att få helhetsintryck, sedan har varje intervju lästs mer ingående för att finna svarstendenser. Denna analyseringsmetod valdes utifrån att matriser var ett systematiskt sätt att jämföra material från många olika intervjuer och för att se en helhet. Analysering av kvalitativa data blir ofta personlig och det kan i viss mån ha påverkat slutsatserna. Den analys och den diskussion som finns i denna uppsats bygger på de svar som getts i intervjuerna. Slutsatser som dras är därför helt beroende av de individer som har medverkat i undersökningen. Analysen och diskussionen ligger till grund för att kunna verifiera eller falsifiera hypotesen.

2.2 Material

Först och främst har primärkällor genom semistrukturerade intervjuer utgjort grunden för att besvara frågeställningarna. Genom intervjuerna har tankar och åsikter på lokal nivå kunnat erhållas på ett bra sätt. Sekundära källor har använts för bakgrundsbeskrivning och som verktyg för analysering och diskussion. Publikationer om tätortsnära natur, naturens sociala värden, hållbar utveckling och biosfärområden har varit viktiga för att erhålla grundläggande information och kartlägga t.ex. bakgrund och begrepp. Inom projekt Östra Vätterbranterna finns det tidigare inventeringar, beskrivningar av projektet, utvärderingar samt tidigare genomförda elevarbeten. Genom att ta del av riktlinjer, tidigare undersökningar och rapporter har jag kunnat analysera och sätta in mina undersökningar i ett större sammanhang med

biosfärområden som grund. Materialet har valts utifrån att olika typer av dokument ger olika perspektiv på biosfärområden och tätortsnära natur. Lokala dokument som *Rapport från förstudie om "Biosfärområde Östra Vätterbranterna" inkl bilagor* (Jonegård 2008), *Grönstrukturplan för Jönköping och Huskvarna* (Jönköpings Kommun 2004), *Östra Vätterbranternas naturvärden arter, miljöer och dellandskap* (Jonsson 2004:35) har varit viktiga för att få de lokala förutsättningarna och tankarna som finns. Politiska dokument från Regeringen, Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen har visat på var Sverige och natur- och skogsmyndigheterna står. Publikationer om biosfärområden i ett nationellt perspektiv har används. Globala dokument har varit riktlinjerna för biosfärområden i det internationella nätverket (*Madrid Action Plan, Seville Strategy* och *The Statutory Framework of the World Network of Biosphere Reserves*). Tidigare forskningsrapporter om tätortsnära natur och friluftsliv har valts för att kunna motivera betydelsen av den tätortsnära naturen.

3. BEGREPPSRAM

3.1 Hållbar utveckling

Ett centralt begrepp i uppsatsen är hållbar utveckling. Det är svårt att definiera hållbar utveckling och många försök har gjort. (Elliott 2006 s.9) I *Our Common Future* (s.k. Bruntlandrapporten), som publicerades av FN: s World Conference on Environment and Development 1987, definieras hållbar utveckling som: "*Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs*". (The World Commission on Environment and Development 1987 s.1) På United Nations Conference on Environment and Development i Rio de Janeiro 1992 diskuterades vidare hur det lokala samhällets roll i arbetet mot en hållbar utveckling. Ett av resultaten från konferensen var Agenda 21 som kunde implementeras på lokal nivå genom framtagningen av lokala Agenda 21. Alla länder som skrev på åtog sig att skapa nationella strategier för hållbar utveckling. (Elliott 2006 s.127). The World Summit on Sustainable Development Johannesburg 2002 breddades begreppet hållbar utveckling att även innefatta perspektiven social och ekonomisk utveckling. (Elliott 2006 s. 38). Dessa perspektiv hade funnit med redan tidigare. (Sneddon m.fl. 2006 s.254) Men nu blev det mer allmänt att hållbar utveckling innefattade biologisk -, social - och ekonomisk utveckling, vilket har blivit en vanlig förklaringsmodell på begreppet. (Elliott 2006 s. 13). I denna uppsats förstås hållbar utveckling som att den tätortsnära naturens ekologiska, ekonomiska och sociala värden ska gå ihop, samt strävan efter ett hållbart förhållande mellan tätorten och den omgivande miljön.

I uppsatsen tas de ekonomiska, ekologiska och sociala värdena av den tätortsnära naturen upp. Det ekologiska värdet innebär att inte förbruka icke-förnyelsebara resurser och förbruka förnyelsebara resurser så det hinner återhämta sig (produktion inom naturens bärkraft). Det handlar också om att bevara biologisk diversitet. Det ekonomiska värdet handlar om ekonomisk tillväxt för att säkra människans välfärd. En rättvis fördelning av resurser är eftersträvansvärt. I mångt och mycket hämtar vi resurser i naturen, vilket blir uppenbart i studien då markägare sysslar med jord- och skogsbruk. Det sociala värdet innebär deltagande, demokrati, institutionell hållbarhet, jämlikhet och kulturell diversitet. (efter fig. 1.2 Elliott 2006 s.13) I denna studie är ett vanligt förekommande begrepp naturens sociala värden, vilket kan definieras som *”En ytterlighet är den vida betydelsen som innefattar människans samlade nytta av vad skogen har att erbjuda i form av både materiella och immateriella nyttigheter. Begreppet inkluderar därmed alla värden som bidrar till människans välfärd, med allt från naturupplevelse, kulturell förankring, rekreation, estetik, folkhälsa, bär, svamp, jakt, arbetstillfällen och infrastruktur”*. (Skogsstyrelsen 2001 s.2) En annan vanlig definition är att de sociala värdena är lika med rekreation. (Skogsstyrelsen 2001)

3.2 Tidigare forskning

Dagens samhälle är präglad av stress, prestation och försämrade folkhälsa och där spelar den tätortsnära naturen en stor roll för återhämtning, motion och upplevelser. Forskning visar på hälsoaspekten av att vistas i naturen. Både den fysiska och psykiska hälsan påverkas positivt. (Grahn & Stigsdotter 2003) De som vistas i naturen är mindre stressade än de som inte gör det. Forskningen vid SLU:s Rehabiliteringsträdgårdar i Alnarp. går ut på att ta reda på vilken typ av natur eller trädgårdar som är bra för dem som är stressade, deprimerade eller har smärtor (all natur och trädgårdar ger inte samma positiva effekter). Om det finns grönområden i städerna är det lättare att ta sig ut i naturen och det påverkar hälsan positivt. (Grahn & Stigsdotter 2003) Tillgång på natur kan leda till bättre motorik, ökad koncentrationsförmåga, ökad kreativitet och minskad stress. (Boverket 2007) Vistelse i natur ger positiva förändringar i blodtryck och puls. För barn är naturen mycket viktig för utvecklingen. Som barn läggs grunden för god hälsa och fysisk aktivitet. Naturen är en viktig inspirationskälla och plats för stillhet såväl som äventyr. (Boverket 2007)

MINNA (Mångfald i närnatur) är ett forsknings- och utvecklingsprogram med betoning på biologisk mångfald och närnaturens sociala värden. Ebba Lisberg Jensen har gjort en forskningsöversikt inom programmet om hälsoeffekter av utevistelser i närnatur. *”det gott om forskning som visar på värdet av fysisk aktivitet för att upprätthålla god hälsa. De*

samhällsekonomiska kostnaderna för utebliven motion (fysisk inaktivitet) i Sverige uppgår till cirka 6 miljarder kronor per år. Det finns också många studier som visar att vistelse i utemiljö har goda effekter på stress och bland annat ger sänkt blodtryck och högre koncentrationsförmåga. Rehabilitering och återhämtning från sjukdom och utmattningsdepression får särskilt goda effekter i gröna miljöer". (Lisberg Jensen 2008 s.27).

Aktuell forskning om rekreation och upplevelser i tätortsnära natur har bland annat utförts genom forskningsprogrammet *Hagmarks-MISTRA*. Det är ett tvärvetenskapligt forskningsprogram som vill bevara och förstärka biologisk mångfald och andra värden i ängs- och hagmarker. Silvia Henningsson publicerade 2008 sin forskningsrapport *Hagen i staden, Betydelsen av den "vilda" naturen runt knuten* inom ramen för forskningsprogrammet. Henningsson har undersökt stadsmänniskans relation till tätortsnära betesmarker i Tinnerö eklandsskap i Linköping. Hennes forskning berör bland annat hur användning av de stadsnära betesmarkerna ser ut och hur stadsbefolkningen uppfattar markerna och de betande djuren. Studien visar att det är vanligast med promenad, bär- och svamplockning och picknick i betesmarkerna. Syftet med att vistas i betesmarkerna var främst avkoppling och rekreation. Man sökte sig ut i betesmarkerna för att uppleva "vild" natur. *"Betydelsen av variation i landskapet betonades genomgående, men inte nödvändigtvis i överensstämmande med biologiska synsätt: variation och mångfald omtalas på landskapsnivå snarare än för enskilda arter"* (Henningsson 2008 s.65).

Forskningsprogrammet *Friluftsliv i förändring* har genomfört en nationell enkätundersökning om friluftsliv och naturturism i Sverige. Där fyra delrapporter har publicerats med rubrikerna *Vilka är ute i naturen?*, *Vara i naturen, varför eller varför inte?*, *Besöka naturen, hemma eller borta?* och *Vad är friluftsliv?* Där framkommer många intressanta och relevanta resultat, men några resultat är extra intressanta för den här uppsatsen. Enligt enkäten det vanligaste människor gör i naturen nöjes- och motionspromenader. Många strövar också i skog och mark och promenerar med hund. Andra aktiviteter som var frekvent förekommande var att cykla på vägar, arbeta i trädgården, solbada och ha picknick eller grilla i naturen. Fysisk aktivitet, avkoppling och närhet till naturen anges enligt rapporterna som de viktigaste motiven till varför man är i natur- och kulturlandskapet. (Friluftsliv i förändring 2008 rapport 1) Ett annat intressant resultat var att *"En stor del av de svarande upplever att de får ökade insikter om samspelet i naturen och en känsla av att själva vara en del av den när de vistas ute i naturpräglade miljöer"*. (Friluftsliv i förändring 2008 rapport 2 s.3).

4. RESULTAT

I följande kapitel redovisas resultat som till största delen bygger på de intervjuer som genomförts. Även tidigare publikationer har haft en viss betydelse i resultatskrivandet (4.1, 4.2 och 4.3).

4.1 Vad är tätortsnära natur?

För att kunna besvara frågeställningarna är det nödvändigt att diskutera vad tätortsnära natur innebär. Eftersom det är ett återkommande begrepp i undersökningen. Hur respondenterna tänker angående tätortsnära natur framkom genom intervjuerna. Majoriteten markägarna hade inte några kommentaren på vad tätortsnära natur innebär. En markägare svarade att hans mark är tätortsnära, vilken ligger 2 km från tätorten (11) Genom några intervjuer (1, 2, 6, 7, 9) och läsning av material står det klart att det inte finns någon uppenbar definition på tätortsnära natur. När urvalet av markägare gjordes användes Skogsstyrelsens kartsnitt som är gjorda genom GIS-analyser. Där är fastigheter som ligger upp till 500 m från tätorterna utmärkta. Detta är en kvantitativ bedömning och mer kvalitativa bedömningar finns. (2) En vanlig kvalitativ definition är att det är natur som från tätorten är lättillgänglig och som stora delar av befolkningen i tätorten nyttjar för vardagsmotion och rekreation. Det har mer att göra med människors nyttjande än med ett visst antal meter ifrån tätorten. (1, 2, 6, 7, 9, Rydberg & Aronsson 2004) Jönköpings kommun delar upp natur i *närområden*, *närströvmråden* och *övriga betydelsefulla friluftsmarker*. Närområdena är de områdena som är inom 200 meter från bostaden. Dessa områden används i den dagliga rekreationen och barnleken. Närströvmrådena är dit man går för motion, promenad och har en viss upplevelsekaraktär. Hit går man mer på helger för att t.ex. ta en söndagspromenad. Övriga betydelsefulla friluftsmarker är dit man åker ibland men inte varje helg utan mer som utflyktsmål. (8) Det finns de som inkluderar närområden i begreppet tätortsnära natur (men det förutsätter att det är naturlig mark och vegetation, vilket inte en anlagd park där man klipper gräset är). Andra anser att den tätortsnära naturen börjar i utkanten av tätorten. Det finns de som också inkluderar parker i begreppet. Hur olika människor kvantitativt definierar tätortsnära naturen varierar allt från 100 meter till ett par kilometer utanför tätorten. Den viktigaste kvalitativa definitionen är att det är där tätortsbefolkningen rör sig.

Boverkets riktlinjer för hur långt man borde ha till olika typer av natur är att *närparken* bör ligga inom 50 m från bostaden, *lokalparken* 200 m från bostaden, *stadsdelsparken* 500-800 m och längre bort kommer *friarealerna*. (Boverket 2007) Enligt Jönköpings kommuns lokala Agenda 21 bör ingen ha längre än 200 meter till ett grönområde

av god kvalitet. (Jönköpings kommun 2002) En aspekt av detta kan vara att det ska kännas som man har klivit ur den urbana miljön. (3) För att ett naturområde ska besökas ofta så bör det inte vara för långt bort från hemmet. Helst ska det vara promenadavstånd (Lisberg Jensen 2008) Avståndet bör inte överstiga en kilometer. Jensen konstaterar att ju längre man har till naturområdet desto mer sällan är man där. Om avståndet överstiger 300 meter besöker man det mer sällan och kortare tid. (Lisberg Jensen 2008) Det är inte bara avståndet som avgör om människor använder det utan också om området är av god kvalitet och tillgänglighet. (Rydberg & Aronsson 2004) Vad som innefattar detta behov är olika för olika människor. Vi tycker olika saker är vackert eller roligt att utföra.

För att de sociala värdena ska bli tillgodosedda är det viktigt att anpassa naturen efter dem, variationsrikedom, attraktivitet och tillgänglighet är tre viktiga aspekter. (Skogsstyrelsen 2001) Det ska förekomma så små ingrepp som möjligt i en skog med höga sociala värden, eftersom människor inte vill ha stora förändringar. Prioriterade målgrupper att tillfredställa med skogens sociala värden är barn och ungdomar genom t.ex. naturskolor. Invandrare är en annan målgrupp, som en del av integrationen men också för att förstå allemansrätten. Människor i behov av rehabilitering är en tredje grupp som behöver natur av god kvalitet. (Skogsstyrelsen 2003) Anpassningar för skogens sociala värden i den tätortnära naturen är planering för att människor ska kunna ta sig ut t.ex. ordna stigsystem, inte förstöra stigar och röja ris.

4.2 De intervjuade

I delkapitlet finns en sammanställning om de olika intressegrupperna som har intervjuats. Detta kapitel behövs för att få en bakgrundskunskap om de olika respondenterna, vilket med stor sannolikhet på olika sätt har påverkat hur och varför de tänker på ett visst sätt angående ställda frågor.

Markägare och förespråkare för dem

De fastigheter som berörs av undersökningen ligger i den tätortsnära naturen i anslutning till Gränna, Huskvarna eller Tenhult, precis in på bebyggelsen till ca 4 km utanför. På markerna finns tätortsnära skog och/eller betesmark. Fyra av fem markägare är medlemmar i Lantbrukarnas Riksförbund (LRF, Länsförbundet i Jönköping) och Södra Skogsägarna (Södra). De flesta på landsbygden är medlemmar i LRF. Förbundet ägs av medlemmarna. LRF ser till markägarnas intressen och för deras talan. I Östra Vätterbranterna finns ett lokalt nätverk där

LRF samtalar med idrottsföreningar, hembygdsförening och markägare. I Södra är många som äger skog med. Södra har också ett visst ansvar att bevaka markägarnas intressen. (12)

Myndigheter

Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen

Myndigheterna arbetar med sina respektive program och verktyg inom ÖVB. Länsstyrelsen arbetar med naturvård, naturreservatbildningar och inventeringar. (9) De ser till att beslut som tas på nationell nivå efterföljs i länet samt har ett ansvar för miljökvalitetsmålen. Skogsstyrelsens främsta uppgift är att balansera produktionsmålen och miljömålen, samt se till att skogsvårdslagen följs. I Skogsvårdslagen är produktions- och miljömål jämställda. Skogsstyrelsen har på senare år fokuserat mer på skogens sociala värden. Myndigheterna har jobbat med LEKO-området (landskapsekologiskt kärnområde) inom ÖVB. Där de jobbar i samarbete med markägare med inventeringar, skydd och aktivt skogsbruk för helhetslösningar i landskapet, genom gröna skogsbruksplaner och rådgivningar. I en s.k. kombiplan har även odlingslandskapet inkluderats. (Jonsson 2004:34) De har jobbat med områdesskydd, naturavtal, biotopskyddsområden och rådgivning. De gör skogsbruksplaner för markägare och har olika stöd/styrmedel t.ex. NOKÅS (Skogsstyrelsens natur- och kulturåtgärder). De arbetar också genom Lansbygdsprogram (LBP). Ett hamlingsprojekt pågår i ÖVB, där de hamlade trädens roll i landskapet betonas. (2)

Jönköpings kommun

Varje kommun har en översiktsplan som fungerar som en vägledning för planeringen. Målet i Jönköping är att *"åstadkomma en långsiktig hållbar och attraktiv kommun där sociala, ekonomiska och ekologiska behov tillgodoses"*. (Jönköpings kommun 2002 s.3) Översiktsplanen tar upp teman som god livskvalitet, utbildning, arbete, näringsliv, infrastruktur. Ett kapitel berör tätortens grönområden. Varje kommun har också grönstrukturplaner omkring hur grönområden ska utvecklas eller bevaras. (1) Det handlar om att bevara och nyttja grönområden, gröna korridorer, friluftsområden och naturstränder. Grönområden är av stor betydelse för invånarnas livskvalitet, för biologisk mångfald och stadens miljö. Vegetation inne i tätorter förbättrar klimat och luft, fungerar till viss del som bullerdämpande, skyddar mot vind och kan naturligt hantera dagvatten. Det finns en grönstrukturplan som berör Jönköping och Huskvarna. Grönstrukturplanen tar upp vikten av att göra naturområden tillgängliga för de sociala värdena. Det finns många värdefulla områden i Jönköping och Huskvarna, en del av dessa borde skyddas. I den tätortsnära naturen i Huskvarna ligger Huskvarnabergets naturreservat och Bondbergets naturreservat. Om inte Bondberget hade varit skyddat så kunde området idag mycket väl vara bebyggt. (1) Det krävs långsiktiga

handelsplaner för att grönområdena ska bevaras. Jönköpings kommun har också ett Naturvårdprogram 2009-2013, där den information som finns om värdefull natur är samlad. Värdefulla naturområden har beskrivits. Där finns också mål, åtgärder m.m för kommunens naturvårdsarbete.

Kommunen förvaltar den skog den äger. Totalt äger kommunen 11 000 hektar skog, därav är 5000 hektar produktiv skog, och flera tusen hektar som är impediment (obyggbar, t.ex. att det lutar mer än 8 %). Kommunen har 7 naturreservat på ungefär 2870 hektar. *”Det svåra är inte att förvalta detta utan att se till närboendes synpunkter och önskemål och foga samman det till en bra helhet”.*(7) Invånarna hör av sig i stor omfattning till Kommunen om hur de vill ha det. (7) Kommunen gör skötselplaner för olika områden där olika aspekter måste övervägas. Det kan vara svårt att rangordna vilket behov som står över andra i den kommunala planeringen. De sociala värdena och de biologiska värdena är extra viktiga för kommunen i jämförelse med en normal skogsägare. Samtidigt finns hela tiden ett exploateringsvärde. (7) Kommunen är en av de större markägarna av tätortsnära natur. Konsekvenserna av det är att den naturen i större utsträckning är en tillgång för kommunens invånare. Kommunen borde vara intresserad av att tillgodose de behov invånarna har. Samtidigt bör de se till att viktiga och känsliga miljöer och arter bevaras.

Turism

Turismen i Jönköpings kommun är till stor del koncentrerad till Gränna/Visingsö med polkagrisar, ballongfärder, och historiska aktivister som ramlag. Det finns även en del aktiviteter med naturanknytning. I Huskvarna är turismen nyare, där finns bland annat fabriksmuseum och äventyrsland, men också närhet till både stad och natur. I Tenhult finns inga stora turistaktiviteter. Naturen har en viktig betydelse inom turismen, även om den inte är huvudanledningen till att folk turistar. Det måste finnas något mer än natur för att locka besökare. Efterfrågan på vandring och cykling ökar och är det huvudsakliga turistmålet med naturanknytning i kommunen. I anslutning till detta behövs attraktivt boende och anläggningar. De flesta vill inte bo i vindskydd utan ha bra boende med en rejäl måltid på kvällen. I Sverige har människor svårare att betala för upplevelser i naturen än vad folk från andra länder har. Inom turismen handlar det om att många turister vill ha stadens närhet, då man vill utföra aktiviteter i både stad och natur. I staden kan man shoppa, fika och ligga på stranden samtidigt som man bor i en stuga på landet, eller tvärt om. (10)

Idrottsorganisationer

Idrottsföreningarna har inga direkta kopplingar till bildandet av biosfärområdet. De har aktiviteter i den tätortsnära naturen inom ÖVB, och är viktigt i förhållandet mellan naturen och tätorterna. En av representanterna för idrottsföreningarna är med i ÖVB-forum, vilket leder till att på något sätt idrottsrörelsens perspektiv finns med i arbetet i ÖVB. De berörda idrottsklubbarna i denna undersökning är Tenhults skid- och orienteringsklubb (TSOK) och IK Hakarpspojarna (IKHP). TSOK har 300 medlemmar, därav är en del stödmedlemmar. Det är omkring 30-40 stycken som är aktiva inom orientering. Längdskidåkning och skidorientering är andra aktiviteter klubben har. De har spårssystem i anslutning till klubbstugan Högalund, ett elljusspår på 2,5 km och två motionsspår på 5 och 10 km. Det är många "vanliga" Tenhultsbor som använder spåret och på söndagarna anordnas tipspromenad där det brukar komma i snitt 100 stycken varje gång. (4, <http://www.tsok.nu>) IKHP har ca 1000 medlemmar, där runt hälften är aktiva. De har olika sektioner som koncentrerar sig på orientering, nordisk skidsport, cykel, friidrott och triathlon. Klubbstugan Norra Klevaliden ligger i anslutning till Huskvarnabergets naturreservat, som till stor del bildades just för sport och rekreation. Spårsystemen är frekvent använda av folk i bygden och även IKHP anordnar tipspromenader. (5, <http://www.ikhp.se>)

Naturorganisationer

WWF utsåg i början av 2000-talet 100 "hot-spots" för biologisk mångfald i europeiska skogar. Fem av dessa områden var i Sverige och en av dessa var ÖVB. (6) Gränna skogsgrupp är en fristående grupp av Svenska Naturskyddsföreningen. De har varit aktiva i ÖVB genom inventeringar och dokumentation. Deras mål är att bevara områdets naturvärden och att skogs- och jordbruket ska ta hänsyn till livsmiljöer för känsliga arter. (6) Föreningen Ingaryds Natur är en förening där Naturskyddsföreningens kretsar i Jönköping och Huskvarna är medlemmar. De äger fastigheten Ingaryd (Tenhult) som har stora natur- och kulturvärden. (8)

Tabell 1: Markägarnas svar

Här redovisas en sammanfattning av markägarnas svar i en matris. Myndigheter och övriga intressegrupper redovisas inte på liknande sätt. Att markägarna redovisas på detta sätt beror på att de är en mycket relevant grupp i undersökningen när det gäller attityder. För att se vilka frågor svaren grundar sig på se bilaga 1.

	Markägare 1	Markägare 2	Markägare 3	Markägare 4	Markägare 5
Bakgrund	Naturvacker mark, bla jätteträd och betesmarker. Ca 2 km från tätorten.	Växtrik ängsmark. Utarrenderad, bor på annan ort. Inte med i LRF eller Södra. 3 km från tätorten.	Skog och åkermark. 1 km till närmaste villaområde. Samhället växer närmare och närmare.	Bara en remsa av marken som är med i ÖVB. Ca 3-4 km från tätorten.	Max 1 km till bostadsområde. Naturresevat.
Biosfär-område	Känner till ÖVB och biosfärområdet. Kan tänka sig engagemang. Fått bra information.	Vet inte vad det är. Har inte fått information om det.	Med i ÖVB - forum. Kan tänka sig göra ordning spår och leder.	Fått information genom LRF. Bryr sig inte om att en bit av hans mark är med. Önskar inga aktiviteter.	Vet om projekt ÖVB. Har inte satt sig in i vad biosfärområdet kommer att innebära.
Stadsbefolkningen i den tätortsnära naturen	Promenader, t.ex. med hund. Den dagliga användningen av dem som bor nära. Ingen speciell anpassning.	Sådär använt. Ligger lite avlägset och högt. Används då och då. Visst område avsatt för rekreation	Mycket folk som använder dagligen. Mycket promenader. Spår för löpning, ridning och skidor.	Den dagliga användningen. Promenader, rastar hunden. Ridning, mountainbike. På slinga springning och skidor.	Strövstigar som många nyttjar. Promenader, rastar hunden. Den dagliga användningen. Också en del som kommer på helger.
Attityd till att marken används	Är okej bara folk sköter sig. Inget emot att fler skulle använda marken för rekreation, så länge ingen missköter sig.	Okej, bara de sköter sig. Tycker inte om när folk förstör. Inte aktuellt med några besöksplatser.	Oftast inget som helst negativt med människor som rör sig i skogen. Hästarna kan vara ett bekymmer.	Okej att folk använder marken för att gå i osv. Skulle inte vilja att fler använde hans mark. Spåret inkräktar i viss mån på skogsbruket.	Inga problem att folk rör sig, det är ingen som förstör. Det skulle vara okej om fler rörde sig på marken så länge de inte gjorde åverkan.
Ekologiska, sociala och ekonomiska värden.	Inga större problem med konflikter mellan dessa värden. Inga intressekonflikter i ÖVB.	Inga direkta konflikter mellan dessa värden. Känner inte till att det varit några konflikter.	Har inte upplevt några konflikter. Träffats mycket i ÖVB-forum.	Finns motsättningar. Framförallt mellan markägare och naturorganisationer/skogsskydd.	Har ingen produktion. Viktigt med kvalitativa skogar, inte bara naturvård utan också hälsa.
Utmaningar i framtiden.	Att kunna förstå och respektera varandra.	Ingen kommentar.	Göra mer för att marken/naturen ska bli intressant för dem som bor i närheten, att de ska få glädje av den.	Att de som utnyttjar naturen skaffar sig kunskap om hur det fungerar i verkligheten, inte bara i teorin.	Lyhörd för synpunkter som företräder människa och natur.

4.3 Biosfärområde

Detta delkapitel syftar till att besvara frågorna som berör hur kunskapen om biosfärområde Östra Vätterbranten ser ut och vilka attityder finns hos olika intresseområden till bildandet. Samt vilka begränsningar och möjligheter finns det med bildandet av ett biosfärområde i Östra Vätterbranterna.

En av fem privata markägare anser sig inte fått någon information om ÖVB eller om biosfärområdet. Två har fått lite information om biosfärområdet men antingen inte satt sig in i vad det innebär eller bryr sig inte. Tre säger att de dessutom känner till inventeringarna som gjorts inom ramen för projekt ÖVB. Två av markägarna tycker de har fått bra information och kan på ett eller annat sätt tänka sig att engagera sig genom ÖVB-forum eller genom aktiviteter inom ramen för biosfärområdet. En av markägarna anger att utskick har skett både via e-mail och post. (11) Ett flertal av markägarna säger att de fått informationen om biosfärområdet genom LRF eller Södra. Enligt representanten från LRF och Södra så har inga större träffar ägt rum för att informera om biosfärområdet. De har skrivits internt om det och massmedia har skrivit lite. Men inga större informationssatsningar har ägt rum. Förhoppningarna med biosfärområdet enligt honom är att det leder till mer pengar till brukare, samt till att markerna hålls öppna. Det viktiga är att finna olika aktiviteter och företagande brukarna kan få betalt för. Han ser främst turism och temadagar som viktiga aktiviteter. För att driva denna typ av verksamhet krävs mycket jobb och en viss kunskapsnivå. (12)

Två av markägarna i undersökningen verkar tycka att det är extra roligt om ÖVB antas som biosfärområde. (5, 11) En markägare uttrycker det: *"Skulle faktiskt vara kul om det blev biosfärområde"* (11). Han tror att biosfärområdet har en stor potential, men poängterar att det måste vara någon ifrån bygden som samordnar aktiviteterna. Hans förhoppning är att någon kommer att vara drivande så att biosfärområdet kan utnyttjas på bästa sätt. Han själv har inte tid och ork. Han ser utvecklingen av ett lokalt varumärke och naturbeteskött som extra intressant. Turism ser han som en annan viktig aktivitet. Han menar att det finns oändliga möjligheter. *"Bara fantasin sätter gränser"* (11). Den största möjligheten är *"att allmänheten får upp ögonen för att det finns fina områden här i bygden"* (11). Det som han identifierar som ett möjligt problem är att allemansrätten inte följs. För att förebygga det föreslår han skyltar om vad allemansrätten innebär. Marknadsföra området tror han är viktigt. (11) Den andra markägaren som är mer intresserad av biosfärområdet är med i ÖVB-forum och har varit det sedan starten. Han menar att det var lämpligt att han var med i gruppen just för att hans mark är tätortsnära. Han tror att biosfärområdet kommer att vara viktigt ekonomiskt för dem som äger mark. Det finns möjligheter att driva olika verksamheter och erbjuda upplevelser. Det kommer

att kunna locka fler turister till området. Även han tror att det kommer att bli ett tufft arbete för dem som ska driva verksamheterna. Han kommer inte att anordna några aktiviteter, han menar att han är för gammal och för bekväm, men han kan tänka sig att göra i ordning några spår och leder på hans mark (vilket egentligen ligger utanför allemansrätten). Det stora problemet enligt honom är att hålla markerna öppna då det inte finns tillräckligt med djur. (5) En tredje markägare har bara en remsa av marken inom biosfärområdet, huvuddelen ligger klart utanför. Han bryr sig inte om att en bit av hans mark är biosfärområdet. Han skulle inte önska att hela hans mark var med, ”Vi klarar oss utan”(13). Därför har han inga planer på några aktiviteter inom ramen för biosfärområdet. (13)

Projektet bygger på lokalt engagemang, om ingen driver arbetet kommer det att stanna upp. Engagemang behöver ske på olika nivåer, främst på lokal nivå från markägare och LRF men också på tjänstemannanivå. Den största risken med projektet är om man tappar organisationen som startade detta och det blir en myndighetsangelägenhet. Just nu finns det ett initiativ från gräsrotterna. (6) Arbetet måste ha en ständig förankring i det praktiska (1, 2) Det är viktigt med delaktighet och ett perspektiv underifrån. (9) Från allra första början har man varit noggrann med att informera mycket. Informationen behöver gå åt båda hållen, med andra ord att skapa en dialog. På mötena med referensgruppen (nuvarande ÖVB-forum) har det ibland blivit för lite dialog, och mer utav information från myndigheterna. (Jonasson 2004:34) Sammantaget i projektet har det blivit en dialog där man lyssnar på varandra och kan prata om önskemål och lösningar. (6, 12)

En begränsning är det allmänna medvetandet i Sverige om vad ett biosfärområde är. Det är många som bor i området som inte vet att de bor i något som kallas Östra Vätterbranterna, ännu mindre i ett blivande biosfärområde. (9) Det har som nämnt inte gått ut så mycket information lokalt. (7) Representanten från TSOK tror inte att en vanlig kommuninvånare har koll på vad ÖVB eller biosfärområdet innebär, i alla fall inte i Tenhult. Han känner till biosfärområdet eftersom han är aktiv inom kommunen, men han har inte varit medveten särskilt länge om att Tenhult inkluderas i biosfärområdet. Det har inte diskuterats i kommunala sammanhang. Tenhult tillhör samma förkastningsbrant, så egentligen är det inte så konstigt, men det har tidigare inte betonats. Han tror inte att bildandet av biosfärområdet kommer att påverka TSOK. (4) De olika intresseområdena känner till planerna på bildandet av biosfärområde i ÖVB, men alla är inte på det klara vad det kommer att innebära eller vad som ingår. I framtiden vill man höja kunskapen hos allmänheten genom att ha information ute i landskapet så att fler människor får kännedom om ÖVB och biosfärområdet. Förhoppningen är bland annat att sätta upp en stor skylt utmed E4:an och information på rastplatser. ”Det ska märkas att man åker in i Östra Vätterbranterna” (2)

Överlag finns en positiv attityd till biosfärområdesbildningen bland de intervjuade. En av de största möjligheterna i ÖVB enligt flera av respondenterna är turism.” *Det finns jättemycket man skulle kunna utveckla inom turismen, och komma ut på landsbygden mer*” (1). Representanten från turistbyråerna i Jönköpings kommun tycker det är spännande med biosfärområdet. Han har tidigare känt till projekt Östra Vätterbranterna, men det var bara några månader sedan han fick höra om biosfärområdet. Han tycker det är bra att de nu är involverade så de kan komma med turistiska aspekter. Ett biosfärområde skulle kunna locka fler turister, men det förutsätter att man marknadsför konceptet. Det finns nya entreprenörer som vill arbeta med turism. Turistbyråns uppgift blir att prata med dessa och se vad de kan hjälpa till med t.ex. prissättning. Han menar att han ”*tror inte på stora anläggningar, utan det ska vara småskaligt och expertbaserat*”. (10) En företagsamhet som han anser har stor potential inom ramen för biosfärområdet är att de som bor i bygden lär ut om ekologisk odling och om hur man jobbade förr i tiden. Andra möjliga aktiviteter är vandringar i naturen (gärna med guide för att få en mer exklusiv produkt) samt cykelleder på landsväg. Som han ser det behövs det eldsjälarna som genomför verksamheterna, precis så som både markägare och representanter från olika intressegrupper och myndigheter har betonat. Han ser inte att biosfärområdet skulle innebära några begränsningar, då begreppet i sig inte innebär några begränsningar. (10) Ett biosfärområde skulle kunna locka turister och utveckla ett visst näringsliv. (1, 10) ”*Vi kan få hit forskare, experter från andra biosfärområden och intresserade människor i allmänhet, turister och så där, som kan lyfta de värden vi har ytterligare*”. (2)

Enligt flera av respondenterna är det mycket viktigt att balansera alla tre funktionerna, bevara, utveckla och stödja, i projektet (2, 6, 9). Hittills har de kommit längst med bevarandedelen, men har mycket kvar för att uppnå hållbara ekosystem. Det som de måste göra närmast är att ta tag i de andra två. Representanten från Länsstyrelsen betonar att han är naturvårdare, vilket innebär att han naturligtvis vill köra på med natuvårdsfrågorna. Numera handlar det mycket mer om utvecklingsfrågor än tidigare och då blir det mer intressant för markägare. (9) Det är viktigt att markägarna ska tjäna pengar på att vara med. (6) Flera av de intervjuade betonar starkt de sociala värdena (1, 2, 5, 7).

Som nämnt finns det tankar på en utvidgning av området innan ansökan skickas in till UNESCO. Det finns delade meningar från myndigheterna och naturorganisationerna om Jönköpings stad borde vara med i biosfärområdet eller inte. (1, 2, 6, 7, 9) Några har inte riktigt landat ännu och tycker att de har satt sig in för lite för att säga säkert om de tycker det är lämpligt. De som är för anger bland annat att en anledning är att få ett annat tänk hos kommunen angående planeringen och att Jönköpings tätort ska fungera som ett framstående exempel på hållbar utveckling. Andra skäl är att det är en önskan från MAB och UNESCO att

det ska prioriteras. Det är en global utmaning att integrera stad och landsbygd, och utmaningen borde antas lokalt. Så varför skulle inte utmaningen antas i ÖVB? De som är för ser att alla kan vinna på det. Jönköpings kommun kan vinna på det, genom att profilera sig och boende kan vinna på det. Kunskap om urbana miljöer kan införas i ÖVB genom forskning och kunskapsutbyte. De ser att biosfärområdet inte innebär några restriktioner utan bara möjligheter och därför är det synd att inte ta till vara på detta. Argument mot att Jönköping ska vara inkluderat är att det är ett landsbygdsprojekt, det har formats så, och därmed så hör inte Jönköpings stad hemma i det. Om Jönköping skulle vara med kan det bli så att det skulle handla om vilka ytor som ska exploateras för bebyggelse. Vad har då markägarna i ÖVB för nytta av den diskussionen? Det finns redan många mål och riktlinjer att följa i alla verksamheter och detta skulle säkert leda till fler. De som är emot ser ingen fördel med att Jönköping ingår och tror till och med att det kan bli ett besvär och mycket administration. Om Jönköping skulle vara med så skulle en stor del av kommunen komma med i biosfärområdet. Vad händer då med den andra delen?

4.4 Tätortsbefolkningen i den tätortsnära naturen

Delkapitlet syftar till att svara på frågeställningen som rör hur den tätortsnära naturen i Tenhult, Huskvarna och Gränna används av invånarna.

Enligt de intervjuade är promenader på markerade slingor, i skogen eller på åkerväg det vanligaste befolkningen använder den tätortsnära naturen till. Andra sätt människor rör sig på är löpning, ridning, skidor och cykel. Människor befinner sig i naturen av olika anledningar som rastning av hund, idrott, hälsoaspekten, svampplockning, jakt osv. Naturorganisationer t.ex. fågelklubb och idrottsföreningar är verksamma i den tätortsnära naturen. Det finns en hel del stigsystem och markerade spår i den tätortsnära naturen i berörda tätorter som är frekvent använda av befolkningen. Ofta handlar det om den dagliga användningen av dem som bor nära. Det är också många som tar en söndagspromenad eller mer sällan gör utflykter. På spåren som IKHP och TSOK har sker den vardagliga motionen som t.ex. rastning av hundar, mammor som går med barnvagnar eller människor som springer. (4, 5) På spåret tränar även föreningarnas egna medlemmar inför tävlingar. En markägare anger att det är många i 50-70 års ålder som går stavgång i skogen och på en gammal landsväg. (8) Två av markägarna har jakt på deras mark. (5, 13) En av dem menar att det är svårt med jakt just eftersom marken ligger i den tätortsnära naturen vilket innebär att det är folk överallt.(5) Vad människor gör i naturen beror delvis på vilken årstid det är. (1) Flera av markägarna antyder att anledningen till att det är så många som använder markerna är att de ligger nära

tätorten. Fyra markägare anger att deras mark används i rätt så stor omfattning av befolkningen, medan en säger att marken är sådär använd. Den sistnämnda fastigheten ligger högt och lite avlägset vilket innebär att folk inte kommer dit för den dagliga motionen utan mer då och då. En annan anledning att folk inte använder marken så mycket är att det går djur där, vilket många är rädda för. (14) En markägare säger att man märker att många använder marken genom att om en vindfälla ramlar över ett spår och ligger kvar ett tag så blir det en väl upptrampad stig runt den på en månad. (13)

Har markägarna någon anpassning på sin mark för att den ska användas? Tre av markägarna i undersökningen har motionsspår som sportklubbarna IKHP respektive TSOK har på deras mark (inklusive Jönköpings kommun). (5, 13) En av de privata fastigheterna ägs av en naturorganisation och där finns en markerad slinga där man kan läsa om träd, växter och fågelliv. (8) En annan markägare berättar att förskolor och skolklasser är ute och går en hel del. De har själva gjort i ordning ett litet område i sin trädgård där de satt upp skyltar på vad det är för trädarter. De brukar ringa ifrån skolan om de får komma och gå in i trädgården och titta på detta, vilket de inte har något emot. (5) En annan markägare har fått NOKÅS-bidrag genom Skogsstyrelsen. (13) En av de fem markägarna har idag ingen anpassning som t.ex. spår eller utflyktsmål, men han tänka sig att ha det i framtiden. Han tycker att myndigheter kan gå in och hjälpa till och ersätta att t.ex. göra en slinga längs kanten av hagen. (11)

Anpassningar för att underlätta tätortsnära rekreation är främst spår och slingor av olika slag. På kommunens mark finns skid-, rid- och löpspår som ideella föreningar har på kommunens mark, t.ex. IKHP i Huskvarnabergets naturreservat. Det finns platser där man lagligt och olagligt kör motorkross och mountainbike. Det finns en vandringsled inom ÖVB som underhålls av Jönköpings kommun (Fritidskontoret med hjälp av ideella föreningar). Kartan *"Till Fots i Jönköping"* gavs ut av kommunen tillsammans med Länstrafiken i Jönköping med tanken att man från hemmet fort ska kunna ta sig ut i naturen. Lättillgängliga rundor är utmärkta på kartan och det är också busshållplatser som man kan utgå ifrån. En av de privata markägarna i undersökningen har en sådan runda på sin mark. (5) Kommunens anpassningar för att människor ska använda den tätortsnära naturen är främst att göra i ordning stigar och röja. De sätter upp skyltar för att ge information och tydligare områden med t.ex. ledmarkeringar och grusar spår. De vill också uppmuntra barnlek. (1, 7)

"Det är sällan långt till naturen, utan det som det faller på är människors tid, intresse och många gånger lathet". (7) Enligt ett par av de intervjuade så är det ganska lätt att ta sig ut i naturen i de tre tätorterna. Det är ofta gång- eller cykelavstånd. Det som kan vara problematiskt är att topografin sätter gränser. Det är brant på vissa ställen, speciellt i Huskvarna och Gränna, medan i Tenhult är det planare. En annan aspekt är att E4:an och andra vägar

fungerar som barriärer och det är inte alltid lätt att ta sig över. (2, 6, 7) Det är viktigt att underlätta möjligheterna för dem som har sämre förutsättningar. Bor man nedanför branten i Huskvarna eller om man har lite svårt att gå, så tar man sig inte så lätt ut i skogen. (2, 6). En respondent tycker inte att naturen är svårtillgänglig, åker man 10 min med bil eller buss så är man där. Ett problem är att infrastrukturen inte alltid är anpassad till vandringslederna. (10) En annan av de intervjuade menar att det inte behöver vara enkelt att ta sig ut i naturen, just eftersom man många gånger är beroende av bil. (1)

Enligt de tre berörda myndigheterna är det nästan aldrig ett problem att människor rör sig i den tätortsnära naturen i relation till de höga biologiska värdena. Det kan handla om någon känslig art, men då kan man kanalisera dvs. göra i ordning stigar så att människor inte går omkring hur som helst i naturen. Erfarenheten är att de allra flesta rör sig där det finns stigar. (1, 2, 7, 9) Människor föredrar att man inte gör kalhyggen utan bedriver kontinuitetsskogsbruk (där man behåller träd, plockhugger träd osv.) (2)

4.5 Attityder till att marken används

Detta delkapitel redovisar frågeställningarna angående hur markägare ser på att deras mark används av tätortens invånare och hur olika myndigheter och intresseorganisationer ser på användningen av den tätortsnära naturen.

Markägarnas attityder

De markägare som är intervjuade i denna undersökning tycker inte att det är ett problem att folk rör sig på deras marker så länge de sköter sig. Det kan bland annat innebära att respektera djur som betar, stänga grindar efter sig och inte skräpa ned. Flera angav att en del människor har förståelse för hur man ska bete sig i naturen och andra inte. I det stora hela sköter sig folk bra. De flesta svenskar är medvetna om allemansrätten. Två markägare anger att det värsta inte är att folk rör sig på deras marker utan att folk dumpar sopor, trädgårdsavfall osv. i naturen. Flera av markägarna är i större utsträckning negativa till aktiviteter som ridning och mountainbike som gör större åverkan på markerna. Även sportklubbarna har haft problem med att hästar har gått och slitit på löp- och skidspår. Den ena klubben anger att de har haft bilar på spåret vilket är ett stort problem. Ett annat problem är att människor går i skidspåren på vintern, men det har inte varit ett stort problem på sistone då det varit så lite snö. (4, 5)

Tre av markägarna anger att de inte har något emot att fler skulle använda marken för tätortsnära rekreation, så länge de inte gör åverkan. En av fastigheterna har nyligen blivit naturreservat, vilket troligen kommer att leda till fler besökare och det är då viktigt att

ordningsregler som finns utöver allemansrätten följs. (8) En markägare tror inte att det är aktuellt att fler använder marken eller att besöksplatser utvecklas, bland annat pga av att djur betar på marken. (13) En av markägarna tycker det räcker som det är nu, att de som bor i tätorten använder marken för tätortsnära rekreation. (13) Två anger att de inte skulle ha något emot att deras mark anges i informationer eller guideböcker etc. (8, 11) Medan en är mer tveksam och menar att det egentligen skulle vara ganska roligt om hans mark skulle anges i t.ex. guideböcker men att det ligger långt utanför allemansrätten. Någon annan skulle tjäna pengar på hans mark men om ingen tjänar pengar på det är det okej. (5) Två markägare vill inte finnas med i några informationer eller liknande, och vill inte heller att några besöksplatser utvecklas på deras mark. (13, 14) När det gäller de löpspår som finns, används och sköts av sportklubbarna råder det delade meningar mellan de två berörda privata markägarna, även om ingen av dem verkar ha något emot att klubbarna har verksamhet på deras mark. Den ena menar att löpspår inte är ett stort intrång i skogen, eftersom folk gick ju där ändå. (5) Den andra menar att spåret i viss mån inkräktar på skogsbruket, han kan t.ex. inte köra med skogsmaskiner hur han vill. (13) Den förstnämnda menar istället att problemet är att det är så många olika verksamheter som är på samma spår, eller korsar varandras spår. (Det är t.ex. ett problem att hästar går i löpspår. Markägaren har därför upplåtit en liten stig för ridning. Detta håller också på att diskuteras inom Huskvarnabergets naturreservat, där ryttare vill att fler ridvägar ska bildas. Detta skulle också vara bra för IKHP, så att inte deras löp- och skidspår förstörs).

Olika intresseområdets relation till markägare

Inom turismen är man medveten om att det inte är alla markägare som tycker att det är roligt att människor rör sig på deras mark. Det gäller att samarbeta med dem som tycker det är intressant och dra leder och utveckla utflyktsmål i samråd med markägaren. (10) Samma sak gäller för idrottsföreningarna, och även myndigheterna, att allt måste ske i samråd med markägare. Hänsyn måste tas så att det inte inkräktar på enskilda. Det handlar om att visa respekt och komma överens om avtal inom vilka ramar sportklubbar eller turister får röra sig. (4, 5) *”Allemansrätten är jättebra och absolut nödvändig, men det blir ofta stora uppoffringar för enskilda markägare, och det måste man hitta lösningar på”*. (2) TSOK har goda relationer till sina markägare. På elljusspåret finns två olika markägare varav den ena är Jönköpings kommun. Där får de tillgång till marken utan arrendeavtal och betalar bara lite för klubbstugan. De har ett arrendeavtal med en privat markägare som de tycker har varit suverän, och har t.ex. tagit bort skog som har fallit över spåret. TSOKs andra två spår är naturspår och går över flera markägares fastigheter. De tycker inte att det har varit några problem med kontakter med

markägare. Det är viktigt att man har känsla för varandra och har flexibilitet, t.ex. att klubben inte har orientering under jaktperioden, och att markägarna respekterar när klubben har tipspromenad. (4) IKHP har inte heller några problem med markägarsituationen. Den privata markägaren tycker det är helt okej att de har spår på hans mark. En stor del av IKHPs aktiviteter sker i Huskvarnabergets naturreservat där marken är kommunägd. Naturreservatet bildades bland annat för det rörliga friluftslivet och kommunen är tacksam för att dessa aktiviteter pågår. Det har enligt IKHP varit någon liten kontrovers när man skulle göra nya dragningar för bland annat skidor på kommunens mark, men det har inte varit några större problem. (5) Kommunen har till skillnad ifrån de andra markägarna i ÖVB ett ansvar för friluftslivet. De vill att invånarna ska använda den kommunägda tätortsnära naturen, då det ökar hälsotalen bland invånarna. Kommunen har en annan syn på den produktiva biten än privata markägare. Samtidigt som budgeten uppfylls så ska också många mål uppfyllas, bland annat de biologiska och sociala perspektiven (7). Kommunen kan göra saker som en privat markägare egentligen inte borde ha intresse av. (1)

Sammanfattningsvis så finns det finns attityder på hela skalan till att tätortens invånare använder deras mark. (6) Det finns också en varierande inställning till naturskydd/bevarande. (2, 6, 9) Det finns en större acceptans nu än för 15 år sedan, och det beror mycket på hur myndigheterna agerar. Markägare vill vara med och påverka vad som händer på deras mark, och de känner de inte alltid att de kan. (2) Markägare vill inte ha anonyma brev, utan vill att myndigheterna ska komma ut och prata på plats och finna lösningar tillsammans. Markägaren känner ofta att de inte får något tillbaka och därför ser det som restriktioner till brukandet. (6) Det behövs hela tiden mycket information i naturvårdsarbetet. Ett exempel är död ved. Många har svårt att förstå varför höga gamla stubbar är lämnas i skogen. Utan förståelse respekteras det inte heller. På några ställen satt upp skyltar varför de är lämnade och lite fakta om de biologiska värdena på död ved vilket leder till en mer positiv inställning. (6)

Myndigheters perspektiv angående utbyggnad

En viktig fråga gällande den tätortsnära naturen är huruvida och i vilken omfattning utbyggnad ska ske i den tätortsnära naturen. Var kan man bygga och vad ska bevaras för de sociala och biologiska värdena? Utbyggnad i den tätortsnära naturen är enligt de intervjuade representanterna från myndigheterna en kommunal planeringsfråga, men det är viktigt att tänka på dessa frågor i många sammanhang. *”Utbyggnad är en jättesvår ekvation, bland annat eftersom all mark inte är bebyggbar”*. (7) Representanten från Skogsstyrelsen vet inte riktigt om ha tycker att utbyggnad är ett hot, men menar att på många ställen har man byggt bort

grönområden vilket inte är bra ur ett långsiktigt hälso- och ekosystemperspektiv. Läger man bebyggelse på rätt ställen och sparar vissa träd osv. är han övertygad om att man kan hitta bra lösningar. Topografin och naturgeografin sätter vissa gränser för utbyggnad. (2) Kommunen har som mål att växa i antal invånare, och det kommer på ett eller annat sätt att krocka med naturen. (3) Representanten från Gränna skogsgrupp menar att kommunen hela tiden har naggat på den tätortsnära naturen vilket leder till att grönområdena krymper. Att kommunen har grönområdena inne i tätorten som exploateringsområden. (6)

Attityder till naturskydd

I intervjuerna kunde delade meningar om vilket sätt som är bäst att skydda natur på ansas. En tendens är att områdeskydd som t.ex. reservatbildning inte är det bästa sättet. Att små områden ändå inte räcker för att skydda hotade arter eller livsmiljöer. Många människor ser områdesskydd som restriktioner för att kunna nyttja marken. Istället uppmuntras naturvårdsavtal och liknande där människans nyttjande kan inkluderas. En andra tendens är att områdesskydd måste förekomma för att kunna bevara biologisk mångfald. Om natur inte skyddas kommer den på ett eller annat sätt att exploateras.

4.6 Ekologiska, sociala och ekonomiska värden

Delkapitlet syftar till att svara på frågan om det finns det motsättningar mellan den tätortsnära naturens sociala, ekologiska och ekonomiska värden. Kapitlet kommer också in på de konflikter som var utgångspunkten för projekt Östra Vätterbranterna och vad som skulle kunna utveckla nya meningsmotsättningar i framtiden.

Ett flertal av markägarna menar att det inte finns några större problem att få naturens tre värden att gå ihop. Fastigheterna har ekonomiska värden, men flera av markägarna anser att det kan gå ihop med ekologiska och sociala värden. En av markägarna säger att han numera ser de ekologiska värdena på hans mark eftersom ett naturvårdsavtal finns och menar att *”Så länge människor sköter sig så är det inga problem med den sociala biten”*. (11) En annan markägare nämner att produktion kan vara skogsproduktion med virke, men det kan också vara produktion av hälsa och rehabilitering. (5) Fyra av markägarna anser att det inte finns några konflikter eller stora meningsmotsättningar mellan markägare, myndigheter, naturorganisationer och andra intresseområden. De är medvetna om att ovanstående ibland tänker olika men det är inte ett stort problem. De har inte heller upplevt några konflikter tidigare där de bor. (5, 8, 11, 14) Några har hört om att det förekom en del motsättningar i Grännatrakten och även på andra håll i början av projekt Östra Vätterbranterna. Någon har inte

hört att det har förekommit några konflikter alls. Det verkar inte som någon av markägarna tror att det kan komma att bli några större meningsmotsättningar eller konflikter i framtiden inom ramen för ÖVB. En markägare menar att det finns motsättningar mellan framför allt markägare och naturorganisationer/skogsskydd. *”De förstår inte att det kan döda hela skogar!”* (13). Vindfallen skog som ligger kvar kan leda till spridning av insekter som kan förstöra de närliggande fastigheterna och kosta mycket pengar för markägarna. Markägaren menar att lösning på detta skulle vara att följa skogsvårdslagen även om området är skyddat på något sätt. Han poängterar att det står i skogsvårdslagen att markägarna ska ta bort vindfallen skog. Han nämner bland annat Ingaryd som en plats där vindfallna träd får ligga kvar. (13)

I Ingaryd har man ingen skogsproduktion, utan tvärt om. Det finns några små ytor som röjs. Skogen är inte rörd på hela 1900-talet och har värdefull natur i form av mossor, lavar, fåglar och fina trädmiljöer etc. Representanten för Föreningen Ingaryds natur poängterar att det är svårt att få t.ex. skogsfolk och insektsintresserade att samverka. Det är svårt att utveckla en vård som tillfredställer alla, människan som naturen. Han menar att det är viktigt med kvalitativa skogar, inte bara naturvård utan också hälsoproduktion. Samtidigt som det ska vara hög kvalitet på ett friluftsområde så måste tickor och död ved få finnas i samma område. Han anser att skötseln på en plats beror på vad marken har används till tidigare, t.ex. en hagmark ska skötas som en hagmark. Han menar att variation är viktig. (8)

Representanten från TSOK tycker det är tråkigt att det inte går att röra sig i Ingaryd efter stormarna och håller med om att det är att förstöra skog att låta det ligga. *”Om granbarkborren hade fått härja fritt, skulle vi snart inte ha någon skog kvar!”* (4) Trots att Ingaryd nyligen blivit naturreservatet kommer det att tillåtas mindre orienteringstävlingar. I ett naturreservat ska inte idrottstävlingar äga rum, men man har mjukat upp detta i Ingaryd och sagt att mindre tävlingar med max 200 personer är tillåtna. (8) För orientering kan dock inte TSOK använda Ingaryd längre, för det är ingen idé att lägga resurser på att rita en karta. TSOK:s representant är medveten om att naturvårdare tycker det är bra att skogen lämnas orörd för insekter och biologisk mångfald. De har inte på något sätt haft några kontroverser utan de förstår att läget är som det är. *”Riktiga naturprofeter och orienterare är två olika typer, fast båda vill skogens väl”* (4) Han tycker det är viktigt att tänka på att alla de som har åsikter har det både med kunnighet och med hjärtat, och man får diskutera och försöka hitta lösningar. Han menar att de sociala värdena och de ekonomiska värdena går bättre hand i hand än de rent ekologiska. (4) Representanten från Länsstyrelsen menar till skillnad från ovan nämnd att de sociala och de ekologiska värdena inte står så snävt. (9) En av representanterna från kommunen menar att ibland konkurrerar friluftsliv och natur. *”Friluftslivet kräver röjning, dels så ska det bli lite vackert, utsikter, vyer och lite varma platser. Men när det gäller naturvärden så, i alla*

fall just nu, ska väldigt mycket lämnas utan åtgärd.” (1) Med en plan tror hon att man kan klara av båda: *”Genom den kunskap som finns inom ÖVB skulle man kunna framhäva både naturvärden och friluftsvärden”*. (1) Representanten från Skogsstyrelsen tycker att skötseln borde anpassas mer efter de sociala värdena. (2)

”De sociala värdena är inte en aspekt som bedöms så mycket utifrån turistiskt håll. Man pratar mycket om friluftsliv, men det är en annan diskussion. På många mer tätbefolkade platser, där det är massturism, kan man se att det blir en konflikt mellan människa och natur genom utnyttjande av naturen”. (10) Representanten från turistbyråerna anser att vi är ganska långt ifrån överutnyttjande av naturen i Sverige. Han tror naturen klarar ganska mycket mer innan det blir för mycket intrång och påverkan. (10)

Flera av de intervjuade representanterna från myndigheterna och de övriga intressegrupperna anger att det finns konflikter mellan de sociala, ekonomiska och ekologiska värdena. (2) Det finns konflikter nu, även om de för tillfället inte är så stora, och det kommer alltid att göra det. En respondent säger att han nästan önskar motsättningar, om de inte fanns så skulle inte biosfärområdet behöva finnas. (9) Representanten från LRF och Södra vill inte kalla det konflikter mellan de olika värdena, för han anser att man löst de konflikter som var. Men man måste vara uppmärksam på olikheter. (12) Genom projekt Östra Vätterbranterna finns ett forum att diskutera oliktankande. (2, 12) Det finns meningsmotsättningar men de har funnit verktyg och arenor för att jobba med dessa. (6) I området har man gått från konflikt till en dialog och mot en samverkan. *”Vi kan i det här området med den historia och samverkan som finns skapa nya lösningar i ett samhälle och i en värld där det finns många stora utmaningar”*. (2) Det kan komma att bli fler meningsmotsättningar i framtiden då samhället står inför nya utmaningar. (2) Konflikterna i ÖVB handlade från början om nyckelbiotoper och naturvård. Nya utmaningar skulle kunna vara t.ex. bioenergi eller angående skogens sociala värden. (2) En konflikt representanten från LRF/södra anser skulle kunna utvecklas i framtiden är om det blir för mycket turism. Lösningen är att mötas och diskutera. Han tror också att lantbrukarna måste samverka och t.ex. ha djur tillsammans. (12) En konflikt som skulle kunna uppstå i framtiden är att markägare bara tycker det här är trams och slutar att bry sig och engagera sig. Att det hamnar för mycket på den administrativa nivån (1) Samtliga parter är överens om att det är viktigt att man förstår att olika ståndpunkter förekommer, och då går det att lösa meningsmotsättningar utan att komma i konfliktsituation.

4.7 Samverkan mellan stad och natur

Delkapitlet syftar till att svara på den avslutande frågan i samtliga intervjuer: *Vilka är de främsta utmaningarna för en samverkan mellan stad och tätortsnära natur i Östra Vätterbranterna i framtiden?* Samt hur ett biosfärområde skulle kunna förbättra samverkan mellan tätortsnära natur och tätortsbefolkning.

Ingen av markägarna har någon kommentar på hur samverkan mellan tätort och natur/landsbygd fungerar idag, mer än att de tror det fungerar bra. Det som nämns är att tätortsbefolkningen uppskattar om markägaren håller efter betesmarker, och att tätortsbefolkning måste bli bättre på att inte dumpa ogräs och annat avfall ute i naturen. Staden och landsbygden är beroende av varandra men är rätt så skilda världar. *”Många i Jönköping har bildligt talat långt till naturen”*. (9) Det finns ett utbyte mellan tätort och landsbygden t.ex. att många som bor på landsbygden jobbar inne i tätorten. Det finns en stor potential att öka utbytet mellan stad och landsbygd/natur, t.ex. varor och tjänster. (2) Här kan biosfärområdet spela en viktig roll. Här nedan redovisas svaren som gavs från de olika intressegrupperna i den avslutande frågan. Svaren redovisas i form av citeringar då författaren anser att frågan är viktig och därför behöver exakt redovisning. Svaren är viktiga att ha i minne i biosfärområdesbildningen i ÖVB då de kan vara riktlinjer hur utformandet kan vara med och påverka en samverkan mellan tätortsbefolkningen och den omgivande naturen.

Markägarnas svar på frågan:

”Att kunna förstå varandra och respektera varandra. Från båda hållen.” (11)

”Göra mer för att marken/naturen ska bli intressant för dem som bor i närheten, att de ska få glädje av den”. (5)

”Att de som utnyttjar naturen skaffar sig kunskap om hur det fungerar i verkligheten, inte bara i teorin”. (13)

”Lyhörd för synpunkter som företräder människa och natur. Att man kan ha bra friluftsmarker som är intressanta, med värden. Närheten till naturen. Ha gröna korridorer så man kan ta sig ut i friluftsliv”. (8)

Svar från övriga intresseområden på frågan:

”En bra dialog. Kunskap. Underlag så man kan mötas. Planering”. (6)

”att visa respekt för varandra”. (12)

”Utmaningen kanske är att anpassa infrastrukturen lite grann, och få in kvalitetstänket”. (10)

”Flexibilitet och att man lyssnar på varandra. Kommuniera med varandra. Inte börja ta strid. T.ex. ha respekt för jakt och planteringarna. Information och kommunikation”. (4)

Myndigheternas svar på frågan:

”att få stora delarna av stadsbefolkningen att förstå och inse vinsten med att kunna bygga landsbygden runt omkring. Och framför allt gäller detta det uppväxande släktet naturligtvis, det gäller barn, det gäller ”nya svenskar” som inte har den här traditionella allemansrättliga delen. En viktig bit är att få ungdomar och barn att förstå att allemansrätten är något fantasiskt, och få dem att ta till vara på den. Att använda sig av allemansrätten på ett riktigt sätt, så man nyttjar naturen varsamt, inte störa och inte förstöra”. (9)

”Att vi har tillräckligt med kunskap och tillräckligt helhetsperspektiv för att se de flödena som är mellan stad och landsbygd, se det utbytet som är. Utbytet som är bebyggelse, boende, infrastruktur, processer, varor och tjänster. Ha en kunskap om det här. Utan kunskap kan inga bra beslut tas och har då svårare att uppnå en hållbar utveckling både i staden och på landsbygden”. (2)

”Egentligen är det nog exploateringsintresset, staden växer ju utåt, och då gäller det att de områden man avsätter som grönområden eller rekreationsområden vid en viss tid, att de håller, och då gäller det också att från början när man avsätter de här viktiga rekreationsområdena att man inte tar i och säger att allting runt staden är rekreationsområden och så blir det omedvetet. Plocka fram det man kalla kärnor och särskilt viktiga områden både för natur och för rekreation, och att de är tillgängliga och att de har värden”. (1)

”Jag har ingen direkt reflektion på det. Det är människor vi har att göra med, det blir lite oförutsägbart och lite ryckigt beroende på hur människor förändras lite över tiden. Förändras gör inte skogen och naturen på samma sätt. Skogspolitiken kan svänga och går mycket fortare. Så det är mer det att det kanske skulle kunna bli på ett annat sätt än vi tänker oss idag”. (7)

5. ANALYS OCH DISKUSSION

Här analyseras och diskuteras de resultat som redovisats i resultatdelen. Analysering och diskussion utgår ifrån resultatet av de frågeställningar som nämns under respektive delkapitel i resultatet.

5.1 Biosfärområde

Det finns som förväntat en varierad inställning hos markägare till arbetet med biosfärområdet. Några markägare är mer positiva, medan för några spelar det inte så stor roll om arbetet pågår. Majoriteten vet om att arbetet finns, vilket visar att informationen har fungerat rätt så bra. Den markägare som inte visste något om biosfärområdet var inte med i LRF och Södra, vilka verkar vara dem som fungerar som en informationskälla och en länk mellan myndigheter och markägare. Även andra intresseområden som idrottsföreningar och turistbyrån har hört om ÖVB och biosfärområdet, vilket är positivt. Det finns engagerade markägare i ÖVB som vill att området ska bli biosfärområde. Men man kan ställa sig frågan hur många markägare det egentligen är? Just nu finns det ett initiativ från gräsrotterna, men det finns en risk att det skulle kunna bli mer och mer en myndighetsangelägenhet i framtiden. Detta vill samtliga parter undvika. Det är mycket viktigt att inom arbetsgruppen och ÖVB-forum diskutera hur detta undviks.

Markägare såsom myndigheter och andra intressegrupper nämner liknande viktiga aktiviteter som är tänkbara t.ex. turism, naturguidningar och ett lokalt varumärke. För att detta ska gå att genomföra måste det finnas organisation och marknadsföring. Att driva verksamheter inom ramen för biosfärområdet kommer att kräva mycket jobb och engagemang. Ingen av tillfrågade markägare tror att de kommer anordna aktiviteter som t.ex. turism. Däremot att finnas med i typer av verksamheter som i ett lokalt varumärke kräver inte lika stort enskilt engagemang och verkar mer troligt att fler skulle kunna tänka sig att vara med i. Jag tolkar det som att det kanske kommer att bli svårt att få markägare och entreprenörer i bygden att driva verksamheter. Myndigheterna och några av intressegrupperna (t.ex. LRF/Södra och turistbyrån) menar att det finns intresserade markägare och entreprenörer som vill genomföra aktiviteter. Hur ska man kunna inspirera markägare och entreprenörer från tätorterna att våga ta steget att medverka? Hur kan man underlätta för dem?

Ett jämlikt arbete med de tre funktionerna bevara, utveckla och stödja är grunden i arbetet. Utan pågående verksamheter inom dessa tre skulle biosfärområden tappa sin kraft och inte arbeta mot en hållbar utveckling. Jag tror det finns en viss risk att respektive område satsar på det de tycker är viktigast, utan hänsynstagande till att andra tycker annorlunda. En dialog och information måste hela tiden föras mellan markägare, myndigheter och intressegrupper så

att perspektivet underifrån inte tappas. Visionen för ÖVB är välformulerad och om man strävar däråt kommer man att arbeta mot en hållbar utveckling.

En fortsatt dialog och informationssatsning är nödvändig. Hur kan informationssatsningar ske på bästa sätt? En stor brist i arbetet med biosfärområde är att allmänheten i Sverige inte vet vad det är för något, det menar representanter från såväl markägare, myndigheter och övriga intressenter. Inom ÖVB vet inte många att de bor i ett biosfärområde eller har inte information om vad det innebär. För att området ska få genomslagskraft och att människor ska få upp ögonen för de fina områdena som finns måste mer information gå ut, genom media men också genom skyltning. En stor skylt längs E4:an och vid rastplatserna som har diskuterats skulle vara mycket relevant. Andra informations- och kunskapssatsningar är av stor betydelse. En sak som verkar vara oklart är att Tenhult är med i biosfärområdet (enligt de intervjuade från Tenhult). Detta måste framhävas på ett bra sätt.

Ett biosfärområde kan leda till att fler möjligheter utvecklas för stadsbefolkningen att komma ut i den tätortsnära naturen. För de som bor i området och för turister skulle möjligheter till natur- och kulturupplevelser stärkas. Det förutsätter också information, om befolkningen inte vet och förstår att de bor i ett biosfärområde kommer det inte uppskattas och utnyttjas på bästa sätt. Det skulle kunna utvecklas till ett intresse för att förhöja samverkan mellan tätorterna och dess omgivningar. Det behövs en sammanställning på allt som kan besökas och upplevas inom biosfärområdet (vilket också finns med som en viktig punkt i förstudien). Hur kan man integrera befolkningen i de större tätorterna i biosfärområdet?

Genom ett biosfärområde skulle det redan befintliga lokala samarbetet kunna stärkas, brukare, entreprenörer och markägare kan utveckla ett ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbart företagande och ny kunskap skulle kunna erhållas. I arbetet med de regionala miljömålen kan biosfärområdet spela roll. I *En samlad naturvårdspolitik*, i Naturvårdsverkets skrift *Skyddad natur - en motor för regional utveckling* samt i *Värna, Vårda, Visa* betonas lokalt deltagande i naturvårdsarbetet, vilket också riktlinjerna för biosfärområden gör. Det är åt det hållet myndigheterna ska jobba. Min tolkning är att arbetet bygger helt och hållet på lokalt engagemang men att myndigheterna måste finnas med och styra upp det hela. Naturens sociala värden betonas också i de ovannämnda naturvårdsskrifterna. Det skulle vara önskvärt att det betonades att biosfärområdet är till för invånarna i området, såväl i tätorterna som i städerna. Det är enligt tre riktlinjerna för biosfärområden högprioriterat att lokalt bestämma vad som gäller för biosfärområdet. Jag anser att man hittills har lyckats ganska bra med detta.

Antagligen kommer området som är tänkt som biosfärområde att utvidgas innan den slutgiltiga ansökan görs till UNESCO. Om Jönköping stad ska vara med i den utvidgningen eller inte är

en svår fråga som ingående måste analyseras och fattas politiska beslut om. Det är lätt att förstå de olika perspektiven representanterna från myndigheterna lägger fram. Det stämmer att visionen och det tidigare arbetet i ÖVB handlat mycket om landsbygdsutveckling och att det skulle ledas in på andra frågor om Jönköping skulle vara med. Det är dock ett faktum att världen står för stora utmaningar. En av de stora utmaningarna är att lokalt integrera stad och natur/landsbygd. Biosfärområden är som sagt modellområden för hållbar utveckling och i arbetet mot en hållbar utveckling finns både stad och natur med som viktiga komponenter och kopplingarna där emellan måste fungera på ett sunt sätt. För att möta dessa utmaningar vore det positivt om Jönköping skulle inkluderas i biosfärområdet. Men det bor redan många människor i de tre större tätorterna i det nuvarande området och man kanske skulle fokusera att först integrera dessa väl med landsbygden, innan en större stad ingår? Som kräver frågan en utredning. I fråga om tätortsnära natur skulle det antagligen bara vara positivt om Jönköping var med i biosfärområdet, där biosfärkonceptet skulle kunna fungera som ett bra redskap i användningen av tätortsnära natur och för ett långsiktigt tänkande och dialog mellan olika intressegrupper.

5.2 Tätortsbefolkningen i den tätortnära naturen

Till vad den tätortsnära naturen används av befolkningen är samtliga respondenter helt överens, promenader är det absolut vanligaste. Detta stämmer bra med tidigare forskning. Henningsson kom fram till att promenader, bär- och svamplockning och picknick är det vanligaste människor gör i betesmarker. Rapportering från forskningen *Friluftsliv i förändring* visar att det vanligaste människor gör i naturen är nöjes- och motionspromenader, fritt strövande i skog och rastning av hund. Människor föredrar ofta att röra sig i natur som är iordninggjord, men det hör inte till allemansrätten att markägare ska anpassa sina marker på så sätt att de anlägger slingor osv. Där spelar den tätortnära natur som kommunen äger en stor roll. Om naturen är lättillgänglig från tätorterna finns olika åsikter om. Några menar att det är bara att gå eller cykla en liten bit så är man där. Medan någon menar att ofta kan man behöva använda bil för att ta sig ut. Ett annat svar var att den är lättillgänglig just eftersom det bara tar 10 min med bil. Min reflektion är att de olika svaren beror på olikheter hos individer. Det är olika vad man menar med nära och lättillgängligt och vad man tycker är ett rimligt avstånd. Kommunen bör tillgodose de behov som de privata markägarna inte ska behöva göra. Det verkar som om Jönköpings kommun är mån om att tillfredställa behov och önskemål i den tätortsnära naturen. I Grönstrukturplanen tas hänsyn till både sociala och biologiska värden. Planeringen kan dock alltid anpassas ytterligare efter de sociala behoven (men måste alltid övervägas med de

biologiska perspektiven). I många fall blir det en ekonomisk fråga vad som är möjligt att genomföra. Som framgått av intervjuerna med representanter från kommunen så finns det många mål och riktlinjer att följa. Grönstrukturplanen är bara ett dokument i mängden. Det är inte alltid så lätt vilka mål som ska prioriteras. Därför skulle det vara önskvärt att tätortsnära natur blev en viktigare del i Översiktsplanen där målen angående natur- och grönområden var ännu högre ställda. Ett par av de intervjuade (från alla tre grupper) håller med om att de skulle vilja se en förändrad syn i planeringen när det gäller tätortsnära natur. Hållbar stadsplanering nämns också i *Madrid Action Plan* som viktigt i utmaningen som rör urbanisering. Om vi ska uppnå en hållbar utveckling måste naturen vara mer integrerad i städer och tätorter. Ett sätt att lyfta naturens sociala såväl som biologiska värdena är genom naturskolor, att använda naturen i ett pedagogiskt syfte i undervisning. Det påverkar barn- och ungdomars hälsa i positiv bemärkelse ger dem förståelse för naturen. Grönområden och lekplatser nära skolor och dagis är av stor prioritet. Natur nära befolkningen är mycket viktigt. Där jag tror att även parker och trädgårdar i viss mån har en betydelse för hälsa, naturupplevelser samt för förståelse för naturen.

5.3 Attityder till att marken används

Markägarna som har uttalat sig i den här undersökningen är överens om att det är okej om tätortsbefolkningen rör sig på deras marker. Även om vissa antydde att de inte var överdrivet glada i det hade jag nog förväntat mig en mer negativ inställning. Det finns dock vissa saker som tätortens befolkning gör på markerna som inte uppskattas lika mycket. Vilket inte är särskilt märkligt eftersom en del aktiviteter gör större åverkan på marken. Det handlar hela tiden om ett hänsynstagande från båda håll. Att de som utnyttjar marken tänker på vad det kan få för konsekvenser för markägaren såväl som för naturen, och att markägaren inte motverkar att människor som sköter sig rör sig där. Min tolkning är att det finns en varierande inställning till fler turister på deras marker. Boende och besökare har olika behov och önskemål. Känslan jag fick genom intervjuerna med markägarna var att de hellre hade tätortens befolkning på sin mark för vardagsmotion och rekreation än en utbredd turism. En negativ inställning kan bero på att det kan leda till slitage och eventuellt begräsningar för egen användning av marken. Likväl fanns det en varierande inställning till naturvård eftersom det kan innebära restriktioner på marken.

Attityder handlar till stor del om individuella personligheter om intressen och syften med marken eller verksamheten. Den viktigaste frågan markägarna bör ställa till sig själva är vad målet med verksamheten är? Det är lätt att tänka att alla markägare vill samma sak och att det

bara handlar om produktion. Olika svar skulle kunna vara att de har mark för en ekonomisk försäkran, jordbruk, jakt, virke, avverkning på längre sikt, estetiska upplevelser, friluftsliv eller en kombination av flera. Genom detta kan de fundera själva och diskutera med myndigheter och komma med mål och åtgärder för marken. (3) Det är viktigt att träffas och diskutera olikheter och lösningar som passar samtliga berörda. Att utveckla goda förhållanden till markägarna innefattar turistsektorn, idrottsklubbar och naturorganisationer. Vilket särskilt de två berörda idrottsklubbarna verkar ha gjort. Myndigheterna måste vara öppna för kompromisser och diskussioner med varandra, markägare såväl som med andra invånare. Det är lätt att man kör på med sitt eget och inte tänka på vad det har för konsekvenser för andra. Här kommer biosfärområdet in som ett bra verktyg genom att informera och kommunicera varför man tänker och gör på olika sätta. Lyssna och försöka förstå att alla inte tycker lika. Enligt undersökningen verkar det finnas en bra dialog mellan de olika inblandade i ÖVB och det gäller att den fortsätter. Ett ökat samarbete och hänsynstagande kan leda till att alla inte kan få sina önskemål uppfyllda, utan det handlar i många fall om kompromisser.

Angående utbyggnad i den tätortsnära naturen är målet för tätorterna ofta att expandera, samtidigt som de biologiska och sociala värdena ska tas hänsyn till. Det är lätt att tänka att vi har så mycket tätortsnära natur att det inte gör något om man tar lite av den för bebyggelse. Det finns en stor risk med detta. Om natur- och grönområden enbart ses som mark för framtida bebyggelse är det ett hot mot de biologiska värdena och de sociala värdena. Samhället vinner i längden på att ha en syn på tätortsnära natur som en framtidsinventering för hälsa och naturupplevelser.

Om jag ska diskutera de olika attityderna som finns till naturskydd så har en diskussion inom naturvårdspolitiken utvecklats (se 1.1.3) om att göra skyddade områden mer tillgängliga för t.ex. turism och friluftsliv. För att det ska fungera måste också besökare respektera det biologiska skyddet som finns. Vad skulle kunna vara alternativet från reservat och ändå att området bevarades tillräckligt? Naturvårdsavtal o dyl. finns men ger inte riktigt samma effekt. Om inte områden skyddas kommer en del mark, speciellt tätortsnära, exploateras (som exemplet Bondberget se s.26). För att utveckla kärnområden i ÖVB, behövs antagligen reservatbildning. Vilket innebär att en del kommer att tycka att kärnområdena är restriktioner till att nyttja marken.

5.4 Ekologiska, sociala och ekonomiska värden

Det finns enligt de intervjuade inte några konflikter eller större meningsmotsättningar för tillfället. Det finns forum att diskutera olik tänkande inom ÖVB för dem som vill engagera sig.

Men visst måste det finnas meningsmotsättningar mellan olika intressen? När intervjuerna trängde djupare och kom in på olika värden i naturen kom en del sådana upp. Flera markägare angav att det inte var några större problem att få de ekonomiska värdena att gå ihop med de sociala och ekologiska. Men det är ju utmärkt om de ser att det finns möjlighet att tillfredsställa alla tre. Det svaret tror jag kom ganska spontant och oförberett. Jag trodde dock att de skulle se det i ett annat perspektiv. Ett problem som kom upp var meningsmotsättningar mellan naturvård (i detta fall ideell men skulle mycket väl också kunna handla om myndigheter) och markägare. Exemplet Ingaryd är ett svårt dilemma och ett ypperligt exempel på hur svårt det kan vara att tillfredsställa alla tre värdena på en och samma gång. Vad som var intressant var att majoriteten av representanterna från myndigheterna och övriga intressegrupper till skillnad från markägarna angav att det kan finnas meningsmotsättningar, och att det t.o.m. kan vara svårt att få det att gå ihop.

Vilka av värdena går ihop? Någon tycker att de ekonomiska och sociala går lättare ihop än de rent ekologiska och grundar det på exemplet Ingaryd. Medan någon annan tycker att de sociala och ekologiska går lättare ihop. Där grundar det sig på att de biologiska värdena oftast går ihop med människans rekreation. Man kan se och förstå de olika perspektiven. Alla tre kanske värden inte kan samverka fullt ut, men man kan alltid göra det bästa av situationen. Det finns inget att förlora på att försöka kombinera dem. Ofta går det till och med bra! Hur som helst krävs planering för att så långt som det är möjligt få de tre värdena att gå ihop. Jag tror också det är viktigt att tänka på att alla marker eller skogar inte passar för att tillgodose alla tre värdena. Några större konflikter verkar inte vara troliga i framtiden. Däremot så kommer det alltid att finnas meningsmotsättningar. Nya utmaningar kommer att finnas i ÖVB och detta skulle kunna leda till ökade spänningar. I det stora hela kan den samverkan som finns fungera som en plattform att diskutera och komma med lösningar. Samtliga inblandade vill naturens väl, men på olika sätt. Det är logiskt att alla vill hålla på med sin verksamhet eller det de tror på och är intresserade av.

5.5 Samverkan mellan stad och natur

Det finns många utmaningar för en samverkan mellan stad och tätortsnära natur i framtiden. Respondenterna har uttalat sig om detta ur sitt eget perspektiv och utifrån deras verksamhet, vilket gör alla svaren tillsammans till en intressant helhet. Min känsla är dock att vissa ser mer till helheten än andra. Några av svaren känns mer inriktade på enbart den egna vinningen (några markägare, LRF, turistsektorn och även viss tendens hos naturorganisationerna) medan andra mer känns som övergripande mål i en helhet där de tre olika värdeperspektiven finns med

(myndigheterna och några av markägarna). Svaren kändes uppriktiga och allvarligt menade, även om många nog inte hade funderat mer noggrant över detta tidigare. (Flera fick fundera lite innan de svarade). Markägarnas svar handlar om att respektera och förstå varandra, om att människor ska få glädje av marken, om att vara öppen för olika synpunkter som företräder såväl människa och natur t.ex. gröna korridorer för att komma ut i friluftsliv, men också spridningskorridorer för olika arter. Det fanns också attityder som kändes lite mer som en anklagelse, bland annat att de som utnyttjar marken borde ha mer kunskaper hur det fungerar i verkligheten och inte bara i teorin. Detta tåls dock faktiskt att tänka på i olika typer av verksamheter och planeringsfrågor. De olika intressegrupperna hade svar som dialog, kunskap, planering, respekt, anpassa infrastruktur, flexibilitet, lyssna på varandra, kommunicera, inte ta strid och information. Detta kändes ganska entydigt och vittnar om att en dialog och utbyte är önskvärt. Myndigheternas svar var mer inriktade på kunskap och helhetsperspektiv som t.ex. att få stadsbefolkningen att förstå vinsten med landsbygden runt om kring och flödena däremellan. Extra relevant är att barn, ungdomar och ”nya svenskar” ska förstå och respektera allemansrätten. Ett av svaren berörde att viktiga natur- och grönområden bör avsättas för rekreation, vilket handlar om övergripande planeringsfrågor. Jag tolkar det som om detta är olika områden som myndigheterna tycker det är relevant att jobba med. Sammanfogar man samtliga svar tror jag vi har en bra grund för att möta de framtida utmaningarna i ÖVB. Hur skulle då ett biosfärområde kunna förbättra samverkan mellan tätortsnära natur och tätortsbefolkning? I riktlinjerna för biosfärområden betonas lokal delaktighet och samarbete mellan olika intresseområden. Om man utgår från att detta skulle fungera skulle samverkan mellan tätortsbefolkningen och den omgivande naturen kunna bli bättre i och med biosfärområdesbildning i ÖVB. (se vidare hypotesen 6.1)

5.6 Global hållbar utveckling

Staden och landsbygden är ganska skilda världar som behöver närma sig varandra. Det behövs ömsesidigt ökad kunskap och förståelse av varandra. I en tid av konsumtion och stress glömmer vi lätt bort, eller tar oss inte tid att gå ut i naturen. Vi glömmer hur mycket vi på olika sätt vinner på att vara i naturen. Om vi tillbringade mer tid i naturen skulle vi inte bara må bättre fysiskt och psykiskt, utan också förstå naturen bättre. Det skulle kunna leda till bättre förståelse för naturens system och en vilja bevara dem, och hur man nyttjar natur- och kulturlandskapet på ett långsiktigt sätt. Enligt resultaten från *Friluftsliv i förändring* så lär man sig mer om samspelet i naturen när man vistas i den. Ett hållbart förhållande mellan tätort och den omgivande naturen handlar om att planera och bygga städer som är i balans med naturens

system. Det kan handla om många olika saker som t.ex. lokal produktion av varor och tjänster, bevara grönområden och gröna korridorer inne i tätorten, anpassa staden till klimat och natur, ha odlingar inne i samhällen och hållbara transport- och energisystem. De ingrepp som människan gör i naturen får inte vara irreversibla. Det behövs modellområden där man prövar nya arbetssätt och metoder och jobbar praktiskt med hållbar utveckling. Världen står inför många utmaningar i framtiden som klimatförändringar, matkrisen, bioenergibehov och förlust av biologisk mångfald. Alla de stora utmaningarna som världen står inför behöver börja med lokala lösningar. Genom biosfärkonceptet finns ett ramverk för det. Biosfärområden skulle kunna förbättra samverkan mellan tätortsnära natur och tätortsbefolkning på så sätt att ett gott utbyta av t.ex. varor och tjänster skulle kunna utvecklas, samt att naturupplevelse möjligheterna höjdes. Utmaningen om urbaniseringen i MAP bör tas på allvar för att globalt kunna skapa städer och tätorter som sätter mindre press på jordens ekosystem och bevarar ekosystemets tjänster. I och med en ökad utbredning av städer får människor en förändrad inställning till naturen, där den blir mindre viktig att bevara. Människan behöver därför få ett bättre förhållande till biosfären. I Sverige har miljö kvalitetsmålen bra inriktning och utmanar att ta steg mot en långsiktig utveckling. Det är synd att flera av målen inte kommer att uppnås i tid. Är målen orimliga eller är vi ovilliga att satsa på dem? Det handlar till stor del om kunskap om naturen, men också viljan om att förändra.

6. SLUTSATSER

6.1 Hypotesen

Genom resultatet av denna undersökning finns inte mycket som talar emot hypotesen. Det finns inte heller några tydliga besked att biosfärområdesbildningen kommer att leda till bättre förhållanden mellan berörda tätorters invånare och dess omgivning i Östra Vätterbranterna. Det finns möjligheter att det kan komma att bli så. Jag tycker ett tidigare nämnt citat betonar detta bra: *”Vi kan i det här området med den historia och samverkan som finns skapa nya lösningar i ett samhälle och i en värld där det finns många stora utmaningar”*. (2) Projekt ÖVB är väl genomarbetat med ett lokalt deltagande och engagerade aktörer inom befintliga verksamheter. Detta visar på att det borde finnas möjligheter till ett liknande arbete i den tätortsnära naturen, att till arbetet som redan pågår i ÖVB koppla på nya frågor som t.ex. tätortsnära natur. Förhoppningen är att dessa goda förutsättningar tas till vara på och att tätortsnära natur blir till en viktig fråga inom biosfärområdet. Det krävs ett intresse från myndigheterna och politiker att satsa på tätortsnära natur, men också ett intresse från invånare och markägare. I enlighet med biosfärområdets riktlinjer (speciellt MAP) finns det goda

förutsättningar att inkludera tätortnära natur på ett bra sätt i biosfärbudet. Ett biosfärområde skulle enligt resultat kunna leda till att människor får kunskap om de lokala natur- och kulturförutsättningarna, vilket kan leda till ett ökat intresse att verka för en hållbar utveckling.

6.2 Slutsatser

Mina slutsatser är att det behövs ett lokalt deltagande, en god dialog, ett helhetsperspektiv, en förståelse för olik tänkande och en hållbar planering i den tätortsnära naturen.

Mina rekommendationer för fortsatt arbete med biosfärområdesbildningen är därför att:

- Ett lokalt deltagande ska få fortsätta att vara det drivande i arbetet för att uppnå visionen i Östra Vätterbranterna.
- En förståelse och respekt för att olika intressen och perspektiv finns hos aktörerna ska finnas. Detta kan uppnås genom tydlig kommunikation och information. Att en helhetssyn eftersträvas. (Vilket redan idag i viss mån finns hos flera av aktörerna).
- En fortsatt och tydlig dialog mellan olika intresseområden så som myndigheter, markägare och redan inblandade intresseorganisationer. Mitt råd är också att informera och involvera fler organisationer och aktörer som t.ex. idrottsföreningar, befintliga företag i området. Informera om biosfärområdet och möjligheter med bildandet, samt engagera för att de ska vilja medverka genom verksamheter (liksom det som gjorts med turistbyrån). Det är önskvärt att organisationer som t.ex. idrottsklubbar på något sätt finns med i samarbetet inom ÖVB och är informerade om vad som händer.
- De planerade informationssatsningarna med skyltar på E4:an och rastplatser är viktiga. Allmänhetens vetskap om biosfärområden måste höjas. Att informera allmänheten är viktigt för att de ska få en förståelse om vad biosfärområde innebär. Det är viktigt att få folk att se att biosfärområdet är till för dem. Informera om de möjligheter som finns med biosfärområdet. Det är extra relevant att informera om vad som ingår, eftersom oklarheter huruvida Tenhult finns med har förekommit. Göra det tydligt att det är i viss mån ett annat område som är biosfärkandidat än som tidigare fanns med i projekt Östra Vätterbranterna.
- Att anta MAPs utmaning om urbana frågor i det lokala biosfärbudet i Östra Vätterbranterna. Vad det innebär kan naturligtvis diskuteras, men där en del är tätortsnära natur. En hållbar stadsplanering är grundläggande för att kunna anta utmaningen lokalt, där tätortsnära natur tydligt bör finnas med i den lokala planeringen. Viktiga rekreationsområden bör avsättas för att de inte ska exploateras i framtiden.

- En noggrann utredning med för- och nackdelar att ha med Jönköpings stad i biosfärområdet är nödvändig att genomföra.
- Naturens olika värden bör ses i ett holistiskt perspektiv. Där den tätortsnära naturens sociala och biologiska värden bör vara viktiga perspektiv i planeringen. Eftersträva att människor får upp ögonen för den fina naturen som finns i den tätortsnära naturen i Östra Vätterbranterna och underlätta för friluftsliv och rekreation.

Flera av ovanstående punkter finns på ett eller annat sätt redan med i arbetet i ÖVB (t.ex. planeras att genomföras enligt förstudie rapporten), men att fundera ytterligare kring dessa aspekter är relevant.

6.3 Vidare forskning

Vidare forskning skulle kunna vara att jämföra kopplingarna mellan stad och tätortsnära natur i flera biosfärområden/kandidater alternativt med ett område som inte är biosfärkandidat för att se skillnader. Det skulle också vara intressant att göra en undersökning om 10 år och se om min hypotes verkligen kan uppfyllas i och med bildandet av biosfärområde Östra Vätterbranterna. Undersöka om det har lett till bättre förhållanden mellan stadsbefolkningen och den omgivande naturen. Vidare forskning om kopplingen mellan stad och landsbygd skulle kunna handla om en dialog med stadsbefolkningen med denna studie som underlag. I denna undersökning har det kartlagts vad tätortens befolkning gör i den tätortsnära naturen. Nästa steg skulle vara att ta reda på syftet med användningen och vad de föredrar för natur och vilken typ av skötsel som är önskvärd. Ett annat alternativ skulle kunna vara en undersökning som berörde hur landsbygdsbefolkningen använder stadslandskapet. Angående biosfärområden skulle forskning om de andra två utmaningarna i MAP (klimatförändringar och ekosystemtjänster) i ÖVB vara av stor relevans. För att se hur dessa utmaningar kan bli förverkligade genom biosfärbetet.

REFERENSER

Litteratur

Elliott Jennifer A., *An Introduction to Sustainable Development*, Routledge London and New York, 2006.

Esaiasson Peter m.fl. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle och individ och marknad*. Norstedts Juridik, 2007.

Halvorsen Knut, *Samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, 1992.

McCracken Grant, *The Long Interview*, Sage publications, 1988.

Rydberg Dan och Aronsson Mårten, *Vår tätortsnära natur, en bok om förvaltning och skötsel*, Skogsstyrelsens förlag, 2004.

Svenska Naturskyddsföreningen, *Livsviktigt, grön väg till hälsa*, årsbok 2006.

Wright Richard T, *Environmental science*, Pearson Prentice Hall, 2005.

Tryckta källor

Boverket, *Bostadsnära natur - inspiration & vägledning*, 2007.

Forskningsprogrammet Friluftsliv i förändring, red. Fredman Peter, Karlsson, Sven-Erik, Romild Ulla & Sandell Klas. Rapport 1: *Vilka är ute i naturen?* Rapport 2: *Vara i naturen - varför eller varför inte?* Rapport 3: *Besöka naturen - hemma eller borta?* Rapport 4: *Vad är friluftsliv*, 2008.

Grahn Patrik och Stigsdotter Ulrika., *Landscape planning and stress*, Urban Forestry & Urban greening 2, 2003

Henningson Silvia, *Hagen i staden. Betydelsen av den "vilda" naturen runt knuten*. Occasional Pajers 2008: 2, Kulturgeografiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.

Jonegård Simon, Rapport från förstudie om "Biosfärområde Östra Vätterbranterna", 2008. Inklusiv Bilagor till: Rapport från förstudie om "Biosfärområde Östra Vätterbranterna" I samverkan mellan Länsstyrelsen i Jönköpings län, Skogsstyrelsen, Jönköpings kommun, LRF, Södra, WWF och Gränna skogsgrupp.

Jonsson, Peter, *Resultat och erfarenheter från projekt Östra Vätterbranterna*, Länsstyrelsen i Jönköpings län Meddelande nr 2004:34.

Jonsson, Peter, *Östra Vätterbranternas naturvärden - arter, miljöer och delandskap*, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Meddelande nr 2004:35.

Jönköpings kommun, *Grönstrukturplan för Jönköping och Huskvarna*. Godkänd av kommunfullmäktiga 2004-05-27

Jönköpings kommun, *Naturvårdsprogram 2009-2013*. Remissversion oktober 2008.

Jönköpings kommun, *Översiktsplan 2002 för Jönköpings kommun*. Antogs 2003-03-27

Lisberg Jensen Ebba, *Gå ut min själ. Forskningsöversikt om hälsoeffekter av utevistelser i närnatur*, Statens folkhälsoinstitut, 2008.

Mellqvist Helena, *Delaktighetsaspekter i planering och förvaltning av tätortsnära beteslandskap – en undersökning av några nyckelpersoners och intressegruppers relation till naturreservatet Tinnerö eklandskap i Linköping och deras delaktighet i planeringen och förvaltningen av detta*, Institutionen för Landskapsutveckling SLU, 2008.

Naturvårdsverket, *Biosfärområden, Hållbar utveckling i praktiken och en inblick i framtidens naturvård*. Seminarierapport. Rapport 5431. December 2004.

Naturvårdsverket, *Skyddad natur – en motor för regional och lokal utveckling. En främjande utvärdering av arbetet för hållbar regional utveckling genom skötsel och nyttjande av skyddade områden*. Rapport 5504. December 2005.

Naturvårdsverket, *Värna, Vårda, Visa, Ett Program för bättre förvaltning och nyttjande av naturskyddade områden 2005-2015*. Rapport 5410. Oktober 2004.

Regeringens skrivelse, *Strategiska utmaningar – En vidareutveckling av Svensk strategi för hållbar utveckling*. Skr. 2005/06:126

Regeringens skrivelse, *En samlad naturvårdspolitik*, Skr. 2001/02:173

Rydberg, Dan, *Skogens sociala värden*, Skogsstyrelsen, Rapport 8 J: 2001.

Sandell Klas, *Biosfärområden i allemansland? Ur: Ett koncept och en kontext– Biosfärområden i Sverige?* Arbetsrapport från en workshop i Mattila, 14-15 november 2002, red. Bladh Gabriel och Sandell Klas, Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap, Turism & Fritid, Nr. 15. Maj 2003.

Silvander Ulf, *Om biosfärområden och friluftsliv i Sverige. Ur: Ett koncept och en kontext– Biosfärområden i Sverige?* Arbetsrapport från en workshop i Mattila, 14-15 november 2002, red. Bladh Gabriel och Sandell Klas, Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap, Turism & Fritid, Nr. 15. Maj 2003.

Skogsstyrelsen, *Skogens sociala värden*. Rapport 2003-12-19, 129/02 0.00.

Sneddon Chris, Howarth Richard och Norgaard Richard, *"Sustainable development in a post-Brundtland world"*, text i "Ecological Economics", 57, 2006, pp. 253-268.

The World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, Chapter 2 *Towards Sustainable Development*, 1987. <http://habitat.igc/open-gates/ocf-02.htm>

UNESCO, *Madrid Action Plan*, 2008.

<http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001633/163301e.pdf>

UNESCO, *The Seville Strategy for Biosphere reserves*, 1995.

<http://www.unesco.org/mab/doc/Strategy.pdf>

UNESCO, *The Statutory Framework of the World Network of Biosphere Reserves*, 1995.
<http://www.unesco.or.id/Publication/statframe.pdf>

Westerlund Anna & Lindstöm Lena, *Åtgärdsprogram för miljö kvalitetsmålen* Länsstyrelsen i Jönköpings län, Meddelande nr 2007:07.

Internet

Alnarps rehabiliteringsträdgård
<http://www.slu.se/?id=551&puff=14> 08-12-28

Blekinge Arkipelag
<http://www.lansstyrelsen.se/blekinge/amnen/Naturvard/biosfarforstudie/> 08-11-11

Forskningsprogrammet Hagmarks MISTRA
<http://www-hagmarksmistra.slu.se> 08-12-28

Forskningsprogrammet MINNA
<http://minna.slu.se/> 08-12-28

IK Hakarpspojarna
<http://www.ikh.se/> 08-01-23

Kristianstad Vattenrike
<http://www.vattenriket.kristianstad.se/index.shtml> 08-11-06

Miljömålsportalen
<http://www.miljomal.se/> 08-11-28

Nedre Dalälven
<http://www.nedredalalven.se/nedredalalven/biosfaromrade/> 08-11-06

Områdesskydd
<http://www.naturvardsverket.se/sv/Arbete-med-naturvard/Detta-ar-naturvard/Nationalparker-och-andra-satt-att-skydda-natur/> 09-01-03

Svenska MAB-programmet
<http://www.unesco.vr.se> 08-11-11

Tenhults skid- och orienteringsklubb
<http://www.tsok.nu/> 08-01-23

The Man and the Biosphere Programme
<http://www.unesco.org/mab/> 08-11-07

Vänerskärgården och Kinnekulle
<http://vanerkulle.se> 08-11-11

Östra Vätterbranterna
http://www.f.lst.se/f/amnen/naturvard/skyddad_natur/ostra_vatterbranterna/ 08-11-06

Muntliga källor

1. Intervju med representant Stadsbyggnadskontoret Jönköping kommun, 2008-12-08, ca 60 min.
2. Intervju med representant från Skogsstyrelsen i Jönköping, skogsvårdskonsulent och koordinator för biosfärområdesarbetet i Östra Vätterbranterna, 2008-12-03, ca 60 min.
3. Samtal med representant från skogsförvaltningen Jönköpings kommun, erfarenhet av arbete i tätortsnära natur, 2008-12-17, ca 60 min.
4. Telefonintervju med kassören i Tenhults Skid- och orienteringsklubb. 2008-12-11, ca 50 min.
5. Telefonintervju med markägare (Huskvarna) inom Östra Vätterbranterna, också engagerad i idrottsförningen IK Hakarpspojarna. 2008-12-04, ca 50 min.
6. Telefonintervju med representant från Gränna skogsgrupp och WWF, 2008-11-28, ca 45 min.
7. Intervju med skogsförvaltare Jönköpings kommun, förvaltning av kommunägd mark, 2008-12-04, ca 45 min.
8. Telefonintervju med kontaktperson för Föreningen Ingaryd natur, markägare (Tenhult) inom Östra Vätterbranterna. 2008-12-10, ca 40 min.
9. Intervju med Naturvårdsdirektör Länsstyrelsen i Jönköpings län, 2008-12-08, ca 35 min.
10. Telefonintervju med turistkonsulent (ansvarar för turistbyråerna Jönköpings kommun). 2008-12-05, ca 25 min.
11. Telefonintervju med markägare (Gränna) inom Östra Vätterbranterna, 2008-12-02, ca 20 min.
12. Telefonintervju med representant från LRF, även medlem i Södra. 2008-12-09, ca 15 min.
13. Telefonintervju med markägare inom (Tenhult) Östra Vätterbranterna, 2008-12-08, ca 15 min.
14. Telefonintervju med markägare (Gränna) inom Östra Vätterbranterna, 2008-12-15, ca 7 min.

Bilaga 1: Intervjuguides

I Bilaga 1 finns exempel på tre intervjuguides. En för markägare, en för en myndighet och en för ett övrigt intresseområde. Liknade frågor ställdes till de andra respondenterna i samma grupp, även om varje intervju var något specifikt anpassad.

Intervjuguide Markägare

Bakgrund:

- Namn, yrke (utbildning), kontaktuppgifter etc.,
- Boendesituation (familjesituation). Grannar, by, hur långt är det till tätorten?
- Kort beskrivning av marken ex. skog, bete, djur, produktion.
- Ingår marken i något skyddsavtal? Kommun/Länsstyrelse/nationellt
- Medlem i intresseorganisation natur, LRF, sport-friluftsklubb?
-

Tema 1: Biosfärområde

- Vad vet du om projekt Östra Vätterbranterna? Varför ska just Östra Vätterbranterna bli biosfärområde?
- Har du fått bra information om arbetet i ÖVB och om förstudien till biosfärområdet? Vad vill du ha mer information om?
- Känner du dig involverad i arbetet? Är själv engagerad? Hur?
- Hur kan du vara med och delta i arbetet? Vad för aktiviteter kan du tänka dig inom ramen för biosfärområdet? Allmänt i ÖVB? Din egen verksamhet? (Engagemang, bevarande av naturvärden, utveckling av hemmaplan på den egna marken, by eller genom organiserad form, i konkreta projekt som privatperson, företag eller förening, jordbruk, skog, bisysslor till jordbruk; hantverk, varumärke, lokalproducerade varor, natur- eller kulturguidningar etc.)
- Vad ser du för begränsningar (svagheter) och möjligheter (starkhet) med biosfärområde?

Tema 2: Stadsbefolkningen i den tätortsnära naturen.

Marken ligger i den "tätortsnära naturen". Värdet av tätortsnära natur för människan kan vara ett hot för naturen, konflikt med markägare men samtidigt en möjlighet till att bevara dessa värden och rekreation och naturupplevelser i anslutning till tätorterna.

- Hur används natur- och kultur landskapet på din mark av tätortens invånare? Vad kan man göra på din mark? (ex. friluftsliv, utomhusvistelser, naturturism)
- Vem använder marken? Uppskatta hur många?
- Finns det någon speciell anpassning för att andra ska använda din mark (löpspår, turism etc.)
- Vilka aktiviteter utförs i veckorna, på helgerna och mer sällan?
- Vad gör du själv i naturen? Ungefär hur ofta är du i naturen? Vad gör du främst?

Tema 3: Attityder till att marken används.

- Vad tycker du om att andra använder din mark? Vilka problem ser du med att andra använder din mark?
- Skulle du vilja att marken används i andra syften än idag?
- Vad har du för inställning till att fler skulle använda marken för tätortsnära rekreation? Syn på utveckling av besöksplatser? Vilka typer av besöksplatser/rekreation?
- Något du själv har gjort/tänkt att göra för att underlätta eller hindra den tätortsnära rekreationen?
- Hur ser du/skulle du se på att t.ex. guideböcker och informationsblad nämner din mark och var man kan gå eller göra ex se på natur osv. Eller vill dra leder, utveckla turism el dyl.

Tema 4: Ekologiska, Sociala och Ekonomiska värden

- Vad innebär tätortsnära natur för dig? Hur ser du på tätortsnära natur?
- Finns det konflikter mellan den tätortsnära naturens sociala, ekonomiska och ekologiska värden? Konflikter mellan människa och natur? Prioriteras ekonomiska, ekologiska, sociala värden på marken?
- Vilka intressekonflikter (myndigheter, markägare, naturorganisationer etc.) fanns eller finns i runt där du bor? Konflikter i framtiden? Vilka möjligheter finns/fanns/ för att detta ska lösas inför framtiden? Förebygga problem?
- Hur fungerar samverkan mellan tätort och naturen/landsbygden idag?

Avslutande fråga: Vilka är de främsta utmaningarna för en god samverkan mellan stad och tätortsnära natur i framtiden?

Intervjuguide Länsstyrelsen

Bakgrund:

- Namn, arbetsuppgifter, kontaktuppgifter
- Kort beskrivning av Länsstyrelsens arbete i ÖVB.
- Vad innebär tätortsnära natur för dig? Hur ser du på tätortsnära natur?
- Information om skydd av natur i Östra Vätterbranterna. Vilka värden finns i den tätortsnära naturen i anslutning till Huskvarna, Gränna och Tenhult? Reservat och skyddad natur i den tätortsnära naturen i anslutning till Huskvarna, Gränna och Tenhult.
- Info om Värna Vårda Visa, program för naturreservat.

Tema 1: Biosfärområde

- Varför ska ÖVB bli biosfärområde?
- Förhoppningar med biosfärområdet? Vad ser du för begränsningar och möjligheter med biosfärområde?
- Hur har samarbetet/involvering med markägare, befolkning, intresseorganisationer gått i projekt Östra Vätterbranterna? Information om arbetet och om förstudien till bildande av biosfärområdet.
- Vilka aktiviteter är önskvärda och av störst prioritet inom biosfärområdet?
- Hur ska visionen uppnås: *"Genom en aktiv samverkan skapa en livskraftig landsbygd, ett hållbart ekosystem och ett attraktivt landskap för brukare, boende och besökare"*.

Tema 2: Stadsbefolkningen i den tätortsnära naturen.

- Hur används den tätortsnära naturen i Gränna, Tenhult och Huskvarna av stadsbefolkningen? Vilka tror du använder den tätortsnära naturen?
- Kan stadsbefolkningen snabbt och enkelt ta sig ut i naturen i Gränna, Huskvarna och Tenhult?
- Finns det någon speciell anpassning från Länsstyrelsens sida för att underlätta att stadsbefolkningen använder den tätortsnära naturen? Anpassning till olika åldersgrupper?
- Rekreation och naturupplevelser i anslutning till tätorterna i förhållande till naturens värden?

Tema 3: Attityder till att marken används.

- Har du någon uppfattning om vilka attityder markägare verkar ha till att stadsbefolkningen/besökare använder deras mark? till naturskydd/bevarandearbete? Till Länsstyrelsens restriktioner och råd? Till naturskydd/bevarande arbete?
- Skulle ni vilja att den tätortsnära naturen användes i andra syften än idag?
- Vad anser du om att fler skulle använda marken för tätortsnära rekreation? Syn på utveckling av besöksplatser? Vilka typer av besöksplatser/rekreation?
- Hur ser Länsstyrelsen en på utveckling av turism, information i guideböcker, dragning av leder t.ex. kanalisering av vandringsleder utan att naturen störs/markägare störs etc. i ÖVB?
- Syn på ev. utbyggnad av städer bostäder, industrier etc. i den tätortsnära naturen.
- Hur ser du på att ev. ha med Jönköping som en stad i biosfärområdet? Varför?

Tema 4: Ekologiska, Sociala och Ekonomiska värden

- Finns det konflikter mellan naturens sociala, ekonomiska och ekologiska värden? Konflikter mellan människa och miljö. Konflikter i den tätortsnära naturen mellan ekosystem, invånare, markägare. Turism, friluftsliv, produktion etc.

- Vilka intressekonflikter (myndigheter, markägare, naturorganisationer etc.) fanns eller finns i ÖVB? Konflikter i framtiden? Vilka möjligheter finns/fanns/ för att detta ska lösas inför framtiden?
- Uppmuntras naturens sociala värden som tätortsnära rekreation, hälsoaspekten etc.
- Hur fungerar samverkan mellan tätort och naturen/landsbygden idag?

Avslutande fråga: Vilka är de främsta utmaningarna för en god samverkan mellan stad och tätortsnära natur i framtiden?

Intervjuguide TSOK

Bakgrund:

- Namn, uppgifter i föreningen, kontaktuppgifter
- Om klubben, fakta, aktiviteter, läge, natur, stuga, spår etc.
- Hur viktig är den tätortsnära naturen i aktiviteterna/verksamheten?

Tema 1: Biosfärområde

- Vad vet du om projekt Östra Vätterbranterna? Varför ska Östra Vätterbranterna bli biosfärområde?
- Har fått information om arbetet i ÖVB och om förstudien till biosfärområdet? Vad mer vill du ha information om?
- Hur kan föreningen vara med och delta i arbetet? Vad för aktiviteter kan du tänka dig inom ramen för biosfärområdet?
- Påverkas klubben av att området blir biosfärområde?
- Vad ser du för begränsningar och möjligheter med biosfärområde?

Tema 2: Stadsbefolkningen i den tätortsnära naturen.

Klubben har aktiviteter i den "tätortsnära naturen". Värdet av tätortsnära natur kan vara ett hot för naturen, konflikt med markägare men samtidigt en möjlighet till att bevara dessa värden och rekreation och naturupplevelser i anslutning till tätorterna.

- Hur används den tätortsnära naturen av stadsbefolkningen? Inom er verksamhet. (Friluftsliv, utomhusvistelser, naturturism)
- Vem använder anläggningen? Uppskatta hur många?
- Hur ser klubben på användningen av natur- och kulturlandskapet?

Tema 3: Attityder till att marken används.

- Markägares attityder till att klubben använder/befinner sig på deras mark?
- Skulle du vilja att klubben hade andra möjligheter att använda marken/annan mark än idag?
- Något markägare har gjort/tänkt att göra för att underlätta eller hindra er verksamhet/ den tätortsnära rekreationen?

Tema 4: Ekologiska, Sociala och Ekonomiska värden

- Finns det konflikter mellan naturens sociala, ekonomiska och ekologiska värden? Konflikter mellan människa och miljö. Mellan markägare-klubb. etc.
- Prioritet av ekonomiska, ekologiska, sociala värden från klubben?
- Vilka är naturens sociala värden enligt dig?
- Något klubben har gjort/tänkt att göra för att underlätta den tätortsnära rekreationen?

Avslutande fråga: Vilka är de främsta utmaningarna för en god samverkan mellan stad och tätortsnära natur i framtiden?

Bilaga 2: Karta över tätortsnära natur Östra Vätterbranterna.

Den tjockmarkerade röda linjen visar den nuvarande avgränsningen för biosfärområdet.

Källa: Skogsstyrelsen

